

«Viktige perspektiver»

– Henriette S. Aasen, professor i rettsvitenskap –

RUSPOLITISK SVIKT OG RIKSADVOKATENS ANSVAR

Roar Mikalsen

Etter 60 år med panikk i ruspolitikken er samfunnet i ferd med å våkne til at straff er uforenelig med grunnleggende verdier og prinsipper som rettsstaten bygger på, og et etterkrigsoppgjør nærmer seg.

Denne boken klarlegger sammenhengen mellom offentlig panikk, menneskerettsbrudd, og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse. Forbindelsen ligger i syndebukkmekanismen, noe som har vært kjent i kriminologien og rettssosiologien i 40 år, og de siste 30 år har juristene mer og mer sett det samme.

Boken dokumenterer ikke bare økt strid mellom politikere og fagfelt, men viser at verken signaleffekt, spredningsfare, eller folkehelse er gode grunner for å forskjellsbehandle fra alkohol. Spørsmålene som den rettighetsorienterte debatten reiser, avslører i stedet parallellene til tidligere tiders rase- og homofililovgivning og at dagens ruspolitikk er uforenelig med grunnloven.

Med sivil ulydighet foregår derfor en rettighetskamp i domstolene. Et historisk rettsoppgjør venter, og gjennom 100 spørsmål til Riksadvokaten blir et tåkelagt juridisk landskap klarlagt.

Copyright © 2022 by Roar A. Mikalsen
www.lifelibertybooks.com

All rights reserved. No part of this book may be reproduced
in any manner whatsoever without written
permission except in the case of brief quotations
embodied in critical articles and reviews.

First Printing, 2022

FĪAT JŪSTITIA RUAT CÆLUM

Innhold

<u>1. GRYENDE RETTSOPPGJØR.....</u>	<u>7</u>
<u>2. JUSENS ROLLE</u>	<u>11</u>
<u>3. STRAFFENS PROBLEM.....</u>	<u>15</u>
<u>4. KONFLIKT MELLOM FAGFOLK OG POLITIKERE.....</u>	<u>18</u>
<u>5. KAMP MOT VINDMØLLER.....</u>	<u>21</u>
<u>6. NØDVENDIG RETTSUTVIKLING</u>	<u>27</u>
<u>7. PARADIGMESKIFTE I RUSPOLITIKKEN.....</u>	<u>33</u>
<u>8. EFFEKTIVT RETTSMIDDEL</u>	<u>38</u>
<u>9. SPØRSMÅL TIL RIKSADVOKATEN</u>	<u>46</u>
<u>10. ETTERORD.....</u>	<u>119</u>

Om forfatteren

Roar Mikalsen er forfatter av åtte bøker som omhandler ruspolitikk, menneskerettigheter, grunnlovstolkning, sosial ingeniørkunst, maktpolitikk, bevissthetsforskning, selvhjelp, mystikk, og kosmologi. Han er grunnlegger av Alliansen for rettighetsorientert ruspolitikk (AROD), en organisasjon med fokus på menneskerettigheter i ruspolitikken, og nominert til to menneskerettspriser. (Vaclav Havel og Martin Ennals).

En plattform for hans arbeid er Life Liberty Productions, et forlag og konsulentforetak dedikert til Frihetsånden. På nettsidene lifelibertybooks.com, finner du bøker som er anbefalt av fagfolk og som har potensial til å hjelpe menneskeheten inn i en ny tidsalder.

1

Gryende rettsoppgjør

Menneskerettighetene står over all annen lovgivning. Prinsipper som likhet, forholdsmessighet, autonomi, og frihetspresumsjon ligger til grunn for et rammeverk som skal sikre mot overgrep fra staten, og en forholdsmessighetsanalyse veier individets rett til frihet mot samfunnets behov for beskyttelse. I den grad umyndiggjøring, straff, og frihetsberøvelse skal finne sted, må tungtveiende interesser påvises. Inngrepet må ikke bare ha et legitimt formål, men være det minst inngripende av alle midler som er egnet til å nå målet, og prøvelsesretten er en grunnsten i samspillet mellom makten og det sivile samfunn.

Siden 1866 har norsk rett bygd en tradisjon for domstolenes plikt til å akseptere prøvelsesretten, og den anses i dag som både en sikkerhetsventil og nødbremse for demokratiet. Domstolene skal sørge for at begge sider av en sak blir veid opp mot prinsipielle hensyn og

Alliansen for rettighetsorientert ruspolitikk (AROD) fikk sommeren 2022 tre dager i Oslo tingrett til å vise en forbindelse mellom Rusreformutvalgets funn av offentlig panikk, menneskerettighetsbrudd, og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse.

Forbindelsen ligger i sydebukkmekanismen, hvilket vil si folks disposisjon til å gi svakerestilte individer eller grupper skylda for problemer som vi har et kollektivt ansvar for å løse. Langt mer kan sies om dette fenomenet som ligger til grunn for historiens største overgrep. Hva vi vet er at en urgammel ofring til gudene for at samfunnet skal fri seg fra synd fortsetter, bare i mer moderne former. Fra heksejakt og slaveri til rase-, homofili- og løsgjengerlover, ligger det samme tidløse behovet for å posisjonere seg på bekostning av andre, og mangel på integritet er grunnen til at straff i ruspolitikken fortsetter.¹

Dette har vært kjent i snart 40 år for rettssosiologien² og kriminologien³, og de siste 20 årene har det vært økt splid mellom fagfelt og politikere.

¹ For mer om ruspolitikken problem med menneskerettighetene, se ROAR MIKALSEN, *HUMAN RISING: THE PROHIBITIONIST PSYCHOSIS AND ITS CONSTITUTIONAL IMPLICATIONS* (2019)

² THOMAS MATHIESEN, *OM MORALSKE PANIKKER* (1986)

³ NILS CHRISTIE OG KETIL BRUUN, *DEN GODE FIENDE* (1985)

Denne uenigheten har markert seg i to offentlige utredninger som trekker bruken av straff i tvil. Vi skal i denne boken bli kjent med det manglende grunnlaget for straff og hvordan ansvarsfraskrivelser har utsatt et oppgjør, men i den grad straffelovens §§ 231 og 232 markerer et urimelig skille mellom lovlige og ulovlige stoffer, har vi å gjøre med vilkårlig forfølgelse, og det er ingen vei utenom en sannhets- og forsoningskommisjon. Dette vil være det naturlige lindringsmiddel for nasjonens psyke. Det er en slik kommisjon som må til for at vi som samfunn skal komme oss videre etter et større traume, for det er nettopp det ruspolitikken er.

Det finnes ikke den politiker som tror i sitt hjerte at straff virker, at det kan gi et narkotikafritt samfunn, eller at et kriminelt marked er bedre enn et statlig regulert marked. Allikevel er det mange som frykter konsekvensene av økt narkotikabruk, og fordi lovgiver forblir preget av den samme panikken som rusreformrapporten beskriver som et problem, fortsetter den politiske prosessen på et konstitusjonelt sidespor.

Slik har det vært i mange år. Rusreformrapporten gav håp om at lovgiver ville våkne til ansvar, og flere organisasjoner presset på for at det skulle skje, men det ble i stedet klart at det politiske flertallet ikke var interessert i det manglende grunnlaget for straff. Som en

organisasjon med fokus på menneskerettigheter i ruspolitikken, satte derfor AROD opp et bord utenfor Politihuset i Oslo med cannabis og psilocybin, to forbudte stoffer som gir adgang til domstolene.

Den 1. juni 2022 var dagen for et rettsoppgjør. Oslo tingrett skulle da vurdere om straff i ruspolitikken var forenelig med menneskerettighetene, og alt var tilrettelagt for et forsvar som dokumenterte forbudets problem. Advokat Lars Mathias Undheim gjorde en solid innsats for å fremme et rettighetsbilde, men påtalemyndigheten ville ikke at domstolene skulle kvalitetssikre straff på rusfeltet. Politiadvokat Vilde Humlegård mente at det ikke var rettens oppgave å vurdere «om norsk narkotikapolitikk er riktig eller fornuftig på et mer overordnet nivå», og dommer Therese Heggedal fulgte opp med å nekte fremleggelse av bevis.⁴

Slik gikk det til at ingen vitner, dokumenter, eller dokumentarfilmer som klargjorde forbindelsen mellom ruspolitikken og tidligere tiders heksejakter ble tillatt fremmet. Dommer Heggedal mente i stedet at «vi må skille mellom juss og å vurdere strid med Grunnloven og

⁴ For lydfiler fra Oslo tingrett: <https://www.arodpolicies.org/audio-from-the-district-court>

EMK», og forsvaret ble fratatt mulighet til å bevise påstander om menneskerettsbrudd.

Dette setter domstoler, politi, og borgere i en uholdbar situasjon. I 13 år har rusbrukere gjort gjeldene behovet for menneskerettsbeskyttelse, men slik beskyttelse har de ikke fått fordi rettsstatsgarantier uteblir. Det tilfaller Høyesterett å sikre et effektivt rettsmiddel, og det er vanskelig å se for seg at striden mellom fagfolk og politikere ikke vil bli avgjort i domstolene.

Det ligger nemlig på ingen måte utenfor rettens oppgave «å vurdere om norsk narkotikapolitikk er riktig eller fornuftig på et overordnet nivå». ⁵ Det er konstitusjonelt høyforræderi å si noe så absurd, og vi skal i neste kapittel bedre forstå hvorfor dommerne forsømmer sitt ansvar.

⁵ 22-120070AST-BORG/04, Borgarting lagmannsretts dom avsagt 26.10.22

2

Jusens rolle

Som professor Ole Kristian Fauchald beskriver rettens og politikens sfære, er «forholdet mellom jus og politikk (...) tosidig. Jusens grunnelementer i form av lovgivning og internasjonale forpliktelser er et resultat av politiske prosesser, og jusen setter igjen rammer for de etterfølgende politiske prosessene. Det er derfor en vekselvirkning mellom jus og politikk; en vekselvirkning som innebærer en kontinuerlig dynamikk».⁶

Det er slik det skal være. En organisasjon på rusfeltet har gjort gjeldede at straffelovens §§ 231 og 232 er i strid med moralske grunnverdier, og konstitusjonelle rettsregler legger utvilsomt føringer for lovgivers handlefrihet. I demokratier fungerer jusen (ideelt sett) som garanti mot misbruk av politisk makt, og det gir ikke mening i tider med moralsk panikk å tillegge staten en absolutt skjønnsmargin. Når panikk er påvist kan det i

⁶ LENA GIPPERTH OG CHARLOTTA ZETTERBERG, *MILJÖRÄTTSLIGA PERSPEKTIV OCH TANKEVÄNDOR. VÄNBOK TILL JAN DARPÖ & GABRIEL MICHANEK* (2013) 238

realiteten fastslås at lovgiver har misforvaltet den tillit som er gitt og det er jusens oppgave å veilede prinsipielt, slik at ikke folk må lide for etablerte fordommer satt i system.

Dette er basis for enhver rettsstat. Det er derfor vi har prøvelsesrett og et maktfordelingsprinsipp, for tradisjonelt har enkelte grupperinger mer innflytelse enn andre og kan få lover igjennom som ikke er tilstrekkelig kvalitetssikret. Slike lover kan være preget av dobbeltmoral (eller gode intensjoner som ikke oppnås), og det er domstolenes oppgave å sikre borgerne mot politisk nedprioritering og byråkratisk paternalisme.

Historisk er sydebukkmekanismen den tendens som i størst grad løfter frem totalitære tendenser. Rettsløshet oppstår når domstolene ikke vil gi belastede grupper prøvelsesrett, og retten er derfor, sin rolle bevisst, et instrument for demokratiet. Retten skal sørge for likhet i representasjon og deltagelse i den politiske prosessen for de som mangler politisk stemme, og i menneskerettslige spørsmål er det derfor ikke mulig å skille jus og politikk. Jo mer marginalisert en gruppering er, desto større er sjansene for feil ved den politiske prosessen, og det tilfaller domstolene å kvalitetssikre lover.

Jus som fagfelt avhenger av dette. Man kan si det sånn at politikken tar sikte på å fremme rettsstatsidealer, men det

er domstolenes oppgave å kontrollere at den faktisk gjør det. *Spørsmålet er derfor ikke om domstolene trår feil ved å gå inn i den politiske prosessen, som mange dommere frykter, men hvor effektiv retten er til å sikre borgerne frihet.*

Domstolenes behandling av ARODs sivile ulydighet utenfor Politihuset i Oslo vitner i denne sammenheng om at noe er alvorlig galt. Som professor Jørgen Aall har uttalt, ligger etter norsk rett «kompetansen til å prøve lovens forhold til Grunnloven og konvensjonen hos de alminnelige domstoler, ikke egne forfatnings- eller forvaltningsdomstoler som i mange andre land. Og den ligger ikke bare hos Høyesterett; dommerfullmektigen i Grukkedal kan sette loven til side som stridende mot Grunnloven».⁷

Dommer Heggedal ble gjort kjent med dette. Hun var klar over at ansvaret for 30.000 straffesaker i året hvilte på hennes skuldre, men ville ikke la AROD utfordre straffeloven. Heller enn å vurdere forholdet mellom mål og middel, tok tingretten og lagmannsretten for gitt at straff på rusfeltet har sitt på det tørre, og lette etter bekreftelser i rettskildene.

⁷ JØRGEN AALL, *RETTSSSTAT OG MENNESKERETTIGHETER* (2011) 92

3

Straffens problem

Den som i tider med offentlig panikk leter i rettskilder etter bekreftelse på at lover kan forsvares, finner lett argumentene man ønsker. Til tross for det, når offentlig panikk er påvist, er det viktig å vektlegge prinsipper heller enn rettskilder, og ruspolitikken er et godt eksempel. Denne politikken har i 50 år vært kuppet av personer med en ekstrem ideologi, hvor umyndiggjøring, sykeliggjøring, demonisering og vold har vært etablert praksis. Det blir stadig mer opplagt at dette gjør problemet verre, ikke bedre, og etter rusreformrapporten videreføres straff på tilbakeviste premisser. Som Rusreformutvalget bekrefter:

Etter utvalgets vurdering gir den beste tilgjengelige kunnskapen et nokså klart grunnlag for å konstatere at kriminalisering av bruk av narkotika har utilsiktede negative virkninger. Samtidig synes det ikke å være godt empirisk belegg for en eventuell preventiv effekt av straffleggingen, i hvert fall ikke en effekt det ikke er grunn til å tro kan oppnås gjennom bruk av

alternative virkemidler. Etter dette kan utvalget ikke se at begrunnelseskravet for strafflegging av disse handlingene er oppfylt.⁸

Rusreformrapporten er altså et problem for de som vil videreføre straff på rusfeltet. Straff må begrunnes, ellers er det overgrep, men NOU 2019: 26 er lite betryggende lesning. Vi skal bli bedre kjent med rapportens innhold gjennom Riksadvokatens vitnemål. Som vi skal se, er forbudet et korthus som faller på sin urimelighet, men NOU 2019: 26 var ikke første gang politikerne nektet å lytte til sine egne ekspertutvalg.

I internasjonal kontekst har fagfolk i over hundre år påpekt at et cannabisforbud er uforholdsmessig,⁹ hvilket President Nixons nasjonale Cannabiskommisjon også konkluderte med i 1972. Det skulle gå 50 år før President Biden tok kommisjonens visdom til seg. I mellomtiden måtte mer enn 40 millioner amerikanere lide unødige overlast, nettopp på grunn av offentlig panikk, og det ville gjort enorm forskjell om USAs domstoler hadde satt ned foten når grunnlovutfordringer gikk for retten.

Det har frem til i dag vært et 100-talls slike utfordringer i USAs historie, men domstolene har feilbehandlet

⁸ NOU 2019: 26, s. 30

⁹ Indian Hemp Commission report 1893-94

samtlige forespørsler om et effektivt rettsmiddel.¹⁰ Borgerne har angrepet forbudet på alle tenkelige måter, men retten har svart med samme overfladiske behandling som norsk rett har lagt for dagen i ARODs sak.¹¹

Allikevel, mangler ved rettssystemet ugyldiggjør ikke prinsippene som domstolene er satt til å forsvare, og hadde bare én av de stemmene som sto opp for rettigheter blitt hørt, så kunne USA krig mot narkotika vært stanset for lengst. Et helt samfunn ville hatt bedre vekstvilkår, og det er utvilsomt at USAs domstoler har sviktet sitt ansvar ved å overlate spørsmål om straff til lovgiver. Det er også mye for Norge å lære av dette, og spliden mellom fagfelt og politikere sier sitt.

¹⁰ Se ROAR MIKALSEN, *TO RIGHT A WRONG* (2016) del 3, eller ROAR MIKALSEN, *CONSTITUTIONAL CHALLENGES TO THE DRUG LAW* (2017)

¹¹ Ved et par anledninger har dommerne gjort mer inngående vurderinger og funnet grunnlovsbrudd. Dette skjedde for eksempel i Alaska med *Ravin v. State*, 537 P.2d 494 (Ak. 1975). Allikevel, jeg viser i *Constitutional Challenges to the Drug Law* (2017) hvordan også denne dommen er svak.

4

Konflikt mellom fagfolk og politikere

At straff gjør mer skade enn nytte i ruspolitikken har vært kjent i lang tid. Fagfolk som Nils Christie, Ragnar Hauge, og Thomas Mathiesen innså dette på 1970-tallet, og på 1990-tallet kom juristene på banen. Oppgjøret begynte med Straffelovkommisjonens flertall som i 2002 påpekte det manglende grunnlaget for straff. Denne kommisjonen ble nedsatt for å oppdatere straffeloven i tråd med moderne hensyn, og NOU 2002: 04 viste ikke bare at forbudet var uforenelig med grunnleggende prinsipper, men betvilte politikernes strafferettslige kompass.

Kommisjonens medlemmer uttalte om straffens vilkår at «lovgever i mange sammenhenger har hatt en for optimistisk tro på hva som kan oppnås med straff», at det «i mange tilfeller kan det se ut til å ha vært en kort vei fra en handlingstype har vært mislikt av de styrende myndigheter, til den har blitt belagt med straff», og at «forholdet mellom straffens nyttevirkninger og

omkostninger har ikke alltid blitt tilstrekkelig vurdert i denne sammenhengen». ¹²

Kommisjonen mente at «man vil ha en større garanti mot uoverveide populistiske strømninger dersom domstolene styrer straffenivået enn dersom politisk valgte representanter står for en nærmere regulering av straffereaksjonene», ¹³ og at «på samme måte som ved bruk av alkohol, tobakk, sniffestoffer og dopingmidler, bør også bruk av narkotiske stoffer etter flertallets oppfatning være straffritt».

Straffelovkommisjonens flertall hevdet at «slik bruk må bekjempes med andre midler enn ved strafferettslige sanksjoner», men lovgiver ville ikke høre.

Allerede da Justisminister Odd Einar Dørum tok imot innstillingen, gjorde han klart at det var «totalt uaktuelt for regjeringen å gjøre noe som helst for å legalisere narkotika». ¹⁴ Justisministeren satte seg ikke engang inn i argumentene for reform. Det var bestemt i Semerklæringen at «denne regjeringen vil motvirke enhver legalisering av narkotika», og jusnestor Johs. Andenæs tok til motmæle. Han påpekte at «Dørum snakker før han

¹² NOU 2002: 04 punkt 4.2.3.4

¹³ NOU 2002: 04 punkt 5.2.1.5.3

¹⁴ <https://www.nrk.no/norge/vil-avkriminalisere-narkotika-1.504484>

tenker», og kalte det «gammeldags når regjeringen ikke engang vil diskutere legalisering av narkotikabruk».¹⁵

Dette var skarpe ord fra høvdingen av norsk strafferett, men Andenæs hadde i 1996 innsett at «fremtidens dom vil være at narkotikapolitikken har vært århundrets største feilinvestering i straff».¹⁶ Professor i kriminologi og rusforsker Ragnar Hauge kalte debattmotviljen for «et demokratisk problem»,¹⁷ men i striden mellom fagfolk og politikere hadde sistnevnte makten, og Justiskomiteen og Justisdepartementet avviste kommisjonens forslag.

Slik gikk det til at straff fortsatte, men det var i det minste klart at den politiske prosessen hadde sviktet rusbrukerne. De så derfor til rettssystemet for sikring av rettigheter, og Riksadvokat Tor-Aksel Busch ble ansvarliggjort i august 2009.¹⁸ Undertegnede informerte da om vilkårlig forfølgelse og gjorde gjeldende menneskerettighetenes beskyttelse, men problemet ble ignorert og det gikk 10 år før Riksadvokaten ble kontaktet igjen.

¹⁵ <https://www.dagbladet.no/nyheter/dorum-er-gammeldags/65793752>

¹⁶ <https://www.morgenbladet.no/ideer/debatt/2009/11/06/vi-trenger-ny-narkotikapolitikk/>

¹⁷ <https://www.aftenposten.no/norge/i/zrOm5/frykter-hasjebatten>

¹⁸ Korrespondansen finnes på s. 339-353 i 2010-utgaven av *Human Rising* og leses her: <https://www.yumpu.com/no/document/read/20295113/roarmikalsen-human-rising-radiofr>

5

Kamp mot vindmøller

Bakgrunnen for at AROD kontaktet Riksadvokatembetet i 2019 var Rusreformutvalgets NOU 2019: 26 som tilførte kampen om rettigheter ny vind. Påstander som Riksadvokaten mottok 10 år tidligere fikk på nytt relevans, men en blindsoner besto idet utvalgets leder, førstestatsadvokat Runar Torgersen, aksepterte Solberg-regjeringens føringer om at forbudet skulle bestå.

Dette var ikke var holdbart. Ifølge mandatet skulle utvalget vurdere menneskerettighetsbildet forbundet med den foreslåtte lovgivningen. Den foreslåtte loven innebar straff for mer enn brukerdoser, hvilket innebar at forbudet måtte under lupen, og AROD informerte i Rusreformutvalget om dette på høring 18. november 2018.¹⁹ Førstestatsadvokat Torgersen lot seg allikevel ikke rikke, og Riksadvokaten ble den 1. mars 2019

¹⁹

https://www.arodpolicies.org/_files/ugd/a479b9_7cba2fa9cf1a414e936b276c95f5b85c.pdf

informert om at rettighetene til flere hundretusen borgere var oversett.²⁰

AROD skrev at respekt for lov og orden, som følge av dette, var blitt skadelidende og tilbød påtalemyndigheten den mengde cannabis som Riksadvokaten mente var passende for å utløse rettsstatens garantier. Før dette, i 2009, hadde Riksadvokaten avslått et rettighetsforsvar fordi 300 kilo cannabis var involvert, og Busch tvilte ikke på at tiltalte fortjente å sitte i fengsel. Slik ble prinsippet om at jo strengere straff, desto større krav stilles til loven, oversett. Undertegnede tilbød derfor Oslo-politiet og Justisdepartementet i 2011 oppklaring av to tonns cannabisforbrytelser, om prøvelsesretten ble vektlagt, men ingen ville ha med menneskerettigheter å gjøre. Det var med utgangspunkt i dette bildet at AROD i 2019 utfordret Riksadvokatembetet på hvilken mengde som var ansett passende for å aktivere prøvelsesretten, men Riksadvokaten fulgte ikke opp.

AROD så derfor frem til Buschs avgang og leverte et nytt brev den 10. juni 2020 da Jørn Sigurd Maurud tok over ledelsen av påtalemyndigheten. I dette brevet takket AROD for Riksadvokatens engasjement i rusreformen, viste til NOU 2019: 26 som aktualiserte påstander om

²⁰ Korrespondansen mellom AROD, Riksadvokaten, og andre aktører finnes på: www.rodpolices.org/norwegian-authorities

menneskerettsbrudd, og etterlyste ansvar idet lov og rett hadde mistet mye av sin autoritet.

På denne tid hadde kampen for menneskerettigheter i ruspolitikken pågått i over 10 år. Justisdepartementet, Helsedepartementet, Justiskomiteen, og Kontroll- og konstitusjonskomiteen var alle informert om vilkårlig forfølgelse, men det hjalp ikke at ledende autoriteter på rusfeltet støttet påstander om rettighetsbrudd. Professor i kriminologi Nils Christie mente i 2011 at Justiskomiteen hadde mottatt «et flott og klargjørende arbeid» og Ragnar Hauge var «i store trekk enig». Hauge mente at problemstillingen «fremføres på en klar og overbevisende måte», men departement og Storting avsto fra videre undersøkelser.

Det sto ikke bedre til for domstolene. Ikke bare hadde statsadvokater og dommere i fire rettsrunder fra 2008 til 2010 avvist prøvelsesretten ved å overlate ruspolitikken til lovgiver, men Høyesterett gjorde det samme i 2010, uten videre begrunnelse. Oversett var Andenæs' karakteristikk av prøvelsesretten som «et kjernepunkt i rettsstaten»²¹ og «et av vestens viktigste bidrag til

²¹ «Til de grunnleggende prinsipper som står over flertallets herredømme, hører prinsippet om uavhengige domstoler og domstolenes prøvelsesrett overfor lover og forvaltningsavgjørelse. At det er skapt uavhengige statsorganer som skal dømme også i tvist mellom staten og den enkelte, er et kjernepunkt i rettsstaten. Jeg anser det som et av vestens viktigste bidrag

verdenskulturen». Oversett var Straffelovkommisjonens vektlegging av domstolene som garantist «mot uoverveide populistiske strømninger». Oversett var i hele tatt en rettspraksis tilbake til 1866, hvor det innen 1970-tallet forelå «sikker konstitusjonell sedvanerett» for domstolenes kompetanse til å prøve lover opp mot Grunnloven.²² Rederne nøt godt av denne retten i 2010, da Høyesterett undersøkte grunnlovsmessigheten av en tilbakevirkende skattelov, men til tross for at de personlige friheter står høyere i hierarkiet av de demokratiske verdier enn økonomiske rettigheter, og at dette tilsier at de i høyere grad vernes av domstolene overfor lovgivningsmakten, var prøvelsesretten til rusbrukere i praksis ugyldiggjort.

Dette er hva man kan regne med i tider med offentlig panikk. Et tilbakeblikk på amerikansk rettshistorie viser at rundt 10 prosent av dommerne som fikk presentert påstander om grunnlovsstrid skjønnte tegningen, men disse måtte stort sett nøye seg med dissenter.²³ Allikevel, det ble opp gjennom årene stadig mer opplagt at et statlig

til verdenskulturen.» JOHS. ANDENÆS, *ETTER OVERVEIELSE - ARTIKLER I UTVALG 1983-1992* (1992) 170

²² JOHS. ANDENÆS, *FRA SPREDTE FELTER: ET UTVALG ARTIKLER OG FOREDRAG* (1982) 40

²³ Se MIKALSEN, *CONSTITUTIONAL CHALLENGES TO THE DRUG LAW* (2017)

regulert cannabismarked var bedre enn ett som er styrt av kriminelle, og rettighetsforkjempere gav ikke opp.

Samtlige justisministere fra 2009 til 2019 ble bedt om å rydde opp i problemet med vilkårlig forfølgelse, og med Rusreformutvalgets arbeid oppsto en ny mulighet for vektlegging av rettigheter. NOU 2019: 26 gikk langt lenger i sin kritikk av forbudet enn mange hadde forventet, men forbi utmåling av terskelverdier gikk ikke rapporten inn i et generelt rettighetsbilde. Spørsmål om dyrking til eget bruk, for eksempel, ble ikke behandlet av utvalget, og sommeren 2020 ble Riksadvokaten kontaktet av Pasientforeningen for sikker cannabisbruk (PASCAN) som oppga at pasienter dyrket under nødrettsprinsippet.

AROD var kjent med at flere ville melde seg, og ba om et rundskriv for påtalemyndigheten i saker hvor brukere og produsenter kontaktet politiet for å fremme rettigheter. Hadde Riksadvokaten kommet med slike føringer, er det lite sannsynlig at påtalemyndigheten ville ha påstått at det lå utenfor rettens område å vurdere «om norsk narkotikapolitikk var riktig eller fornuftig på et mer overordnet nivå», slik politiadvokat og statsadvokat har gjort, men Riksadvokatens svar var at ARODs henvendelse «ikke foranlediger tiltak eller kommentarer fra Riksadvokatens side».

Heller ikke et senere brev fra AROD som tydeliggjorde manglene ved Riksadvokatens studie av maktmidler i mindre narkotikasaker fikk konsekvenser. I stedet for å kartlegge omfanget av vilkårlig forfølgelse, slik AROD etterlyste, beskyttet Riksadvokaten straffelovens §§ 231 og 232 fra kritikk, og resultatet var et system som ikke kvalitetssikret straff på rusfeltet. AROD startet derfor den 11. september 2021 en sivil ulydighetskampanje for å sikre rettigheter, og brukere ble oppfordret til å benytte prøvelsesretten om de fikk problemer med loven.

6

Nødvendig Rettsutvikling

Det har i kjølvannet av ARODs sivile ulydighet utenfor Politihuset i Oslo vært flere saker for retten. En opiatavhengig hevdet i Oslo Tingrett 10. november at han var del av en vilkårlig forfulgt gruppering,²⁴ og forsvaret er det samme som ARODs sak. Utgangspunktet er statens usaklige skille mellom lovlige og ulovlige stoffer, at mål og middel ikke står i et troverdig forhold, at straff ikke kan forsvares, og at mindre inngripende metoder må på plass.

Det vil sannsynligvis bli flere slike saker i rettssystemet. Den 22. september 2022 gikk AROD og PASCAN sammen om en sivil ulydighetsmarkering på Eidsvollss plass, hvor et parti med cannabisplanter ble levert til Stortinget. Dette ble gjort for at politikere eller domstoler skulle ta ansvar, men ingen vil erkjenne at episoden fant sted.

²⁴ 22-085278MED-TOSL/02, Oslo tingrettsdom, avsagt 14.11.22

Til tross for løfte fra sikkerhetsansvarlig på Stortinget om at forholdet vil bli politianmeldt, har ikke tiltale blitt tatt ut, og Riksadvokaten vil heller ikke gjøre det. Den 20. april 2023 vil AROD og PASCAN derfor ha en ny cannabismarkering utenfor Riksadvokatens kontor for å fremme rettsutvikling.

Riksadvokaten er informert, og det er å håpe at Maurud ser behovet for domstolsbehandling. Et oppgjør med fortiden må til og Riksadvokaten har vist integritet på andre områder av strafferetten, som i oppgjøret med flere justismord. Det er mye utsatt vekst vi som samfunn kan gjøre unna de neste årene, om Riksadvokaten vektlegger rettsstatsgarantier. Vi kan ta skrittet fra en dysfunksjonell autopilotbevegelse til en langt mer samkjørt organisme om ruspolitikken reevalueres, og Jørn Sigurd Maurud er den embetsmann som gjennom rusreformen har vist størst evne til ansvar for sikring av menneskerettigheter.

Dette sier dessverre ikke mye. Riksadvokaten påpeker i sitt høringssvar paradokset ved forskjellsbehandlingen i dagens ruspolitikk, men kvier seg for å ta et oppgjør med den dobbeltmoral som ligger til grunn. Allikevel må et oppgjør tas, for når politimenn i Canada lovlig kan røyke cannabis og kjøre på jobb noen timer senere, hvorfor straffes norske borgere for langt mindre? Hvorfor fortsetter påtalemyndigheten å reise sak for bilkjøring to

døgn etter inntak av cannabis, når fagfeltet forteller at rusen er kortvarig, og at folk er kjørbare etter fire timer? Hvorfor basere seg på THC-verdier som er ugyldiggjort av internasjonal målestokk? Hvorfor ikke bruke fornuft og la en kognitiv test avgjøre kjørbarhet?

AROD har hundre spørsmål til som må besvares om maktbruken til politi- og påtalemyndighet skal være forenelig med menneskerettigheter. Bare ved å besvare disse spørsmålene kan Riksadvokaten ta ansvar for ruspolitikken, og gode svar må til for at rettsstaten skal stå på trygg grunn.

Nå er gode svar ikke lett å finne. Det er derfor fortsatt stille fra makten, hele syv år etter at AROD begynte å stille rettighetsorienterte spørsmål. Umyndiggjøringen og frihetsberøvelsen på rusfeltet må allikevel forsvares. Ikke bare rettsikkerhetsgarantier, men utviklingen ellers i verden betyr at Norge må revurdere forbudsparadigmet, og dårlige svar er like nyttige som gode. Vitnemålet til ansvars personer vil uansett avklare et omtåket juridisk og politisk landskap, og Riksadvokaten har valget mellom å lede nasjonen i en brytningstid eller forlate sitt embete.

Høyesterett på sin side skal overlate et visst skjønn til lovgiver og kan tilgis for å ha underkjent prøvelsesretten i 2010, da påstander om menneskerettsbrudd ble avvist.

Med rusreformrapporten i 2019 ble det imidlertid klart at tillitten som Høyesterett har vist den politiske prosessen var uberettiget, og politikernes lojalitet til forbudslinjen frem til i dag bekrefter dette.

Det skal sies at både Straffelovkommisjonen, Stortinget, Justisdepartementet, og domstolene i sine vurderinger har tatt for gitt at forpliktelser til FNs ruspolitiske konvensjoner pålegger Norge å ha straffebestemmelser mot visse former for befatning med narkotika.²⁵ Dette preger analyser, men FNs konvensjoner angriper *ulovlig omsetning*, ikke et statlig regulert marked, og de tiltak som foreslås om ulovlig håndtering av narkotika og psykotrope stoffer gjelder «med forbehold for de prinsipper som er nedfelt i partens forfatning, og de grunnleggende trekk ved partens rettsorden».

Norges ruspolitiske forpliktelser til det internasjonale samfunn rekker altså bare så langt som forenelig med konstitusjonelle prinsipper, og som Rusreformutvalget påpeker har konvensjonene gått fra å bli tolket i lys av et narkotikafritt ideal til å vektlegge reelle hensyn, som er beskyttelsen av folkehelsen. Forbudet har feilet der, og

²⁵ Dette gjelder først og fremst FN-konvensjonen 25. mars 1961 om narkotiske stoffer, FN-konvensjonen 21. februar 1971 om psykotrope stoffer, og FN-konvensjonen 20. desember 1988 om ulovlig håndtering av og handel med narkotika og psykotrope stoffer.

det er derfor stadig flere stater går over til et regulert marked.

I spørsmål av Grunnlovs vekt er det altså ikke mulig å beholde forbud ved å vise til internasjonale forpliktelser. Mellom menneskerettighetskonvensjoner og ruspolitiske konvensjoner eksisterer et konstitusjonelt hierarki, og ved motstrid vinner førstnevnte frem. For Norges del, er den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) spesielt relevant, og EMK artikkel 6 oppstiller krav til visse minimumsrettigheter i straffesaker. EMK artikkel 6 nr. 2 pålegger staten å vise at nyttevirkningene av straff er klart større enn skadevirkningene, og EMK artikkel 6 nr. 3 inkluderer en rett til å innkalle vitner.

Det er på dette grunnlaget at AROD utfordrer makten. Det gjenstår å se om forbud kan sies å være nødvendig i et moderne samfunn, men bevisbyrden påhviler staten, og på domstolenes behandling av redernes økonomiske rettigheter, avsagt 12. februar 2010, samt Mortensrud-saken, avsagt 4. mai 2021, ser vi at retten til stadighet kontrollerer den politiske prosessen.

Det er slik det skal være. I den grad det er et skille mellom jus og politikk, skal jusen være av mer prinsipiell karakter, og den juridiske metode gjør at lovverket mer og mer justeres mot Grunnlovens verdier. Derfor ser vi i internasjonal rett en strømlinjeforming. Offentlig panikk

mister stadig mer av sitt grep, og flere steder i verden har domstoler vurdert om lovgivning rettet mot cannabis holder mål. Disse domstolene har etter avveining funnet at strafferegimet er mer inngripende enn nødvendig, og i Alaska, Georgia, Sør-Afrika, og Mexico er straffelover mot cannabis funnet grunnlovsstridig. Lovgiver har derfra fått en viss tid til å forandre loven, og det samme kan forventes å skje i Norge.

7

Paradigmeskifte i ruspolitikken

Frykten for det ukjente er stor, men lovlige utsalg av cannabis eksisterer andre steder i verden. I Colorado, USA, er det 10 år siden cannabis ble regulert, og vi trenger bare å lytte til befolkningen. Ansvarlig regulering av cannabis er mulig, og dette er hva Jared Polis, Colorados Guvernør uttaler:

Colorado's positive experience showing that not only did people's worst concerns never materialize but showing it could be oriented in a positive way. Reducing underage use. Driving drug dealers out of business. Making our communities safer. Empowering people to make the choices they want to make to recreate or to treat themselves for medical conditions. Colorado did what no one had done before. With voter approval of Amendment 64, we made history.²⁶

²⁶ <https://coloradosun.com/2022/11/07/colorado-marijuana-legalization-history-amendment-64/>

Polis var tidligere imot legalisering, men mener nå at det er en langt bedre løsning. Det samme gjelder Michael Hancock, ordfører i Denver, Colorado:

*I'm a convert today. I was wrong 10 years ago. We can do this right and do this responsibly.*²⁷

John Hickenlooper, en senator som tidligere var ordfører i Denver, Colorado, samt Guvernør, uttaler slik:

*I feel pretty darn sure now that this is such a better — in terms of almost every measure — such a better societal decision than what I grew up in. I've personally gone and talked to either the General Assembly or the governors in a half-dozen states. What about this? What about that? And literally, there is no attack, no anxiety, that we don't have a pretty good answer for.*²⁸

Tidligere skeptikere erkjenner altså at de tok feil. Ikke bare er det fornuftig å regulere, men frihetspresumsjonen er på selvbestemmelsens side, og Norge må følge etter. Domstolenes oppgave er i så måte klar. Med Tyskland og andre staters regulering av cannabis, vil halvparten av Europas borgere innen få år leve med et statlig utvalg av cannabis, men norske politikere vil ikke vurdere fordeler

²⁷ Ibid.

²⁸ Id.

og ulemper ved et forbud målt opp mot legalisering. Stortinget forblir i panikkens grep, og dette sliter på tilliten til politi og domstoler.

Spørreundersøkelser som NRK har gjort tyder på at rundt 90 prosent av folket innser at et regulert marked er bedre enn et kriminelt marked,²⁹ og statens autoritet blir mer og mer skadelidende under et regime som har utspilt sin rolle. I 13 år har de forfulgte på rusfeltet ventet på et effektivt rettsmiddel, og like lenge har Justisdepartement og Riksadvokat utsatt et oppgjør som må komme. Riksadvokat Busch mente i 2009, i et brev ført i pennen av førstestatsadvokat Torgersen, at menneskerettsbrudd på rusfeltet var umulig å påvise,³⁰ men påstanden er ugyldiggjort av utviklingen siden. Ikke bare har flere domstoler i utlandet påvist menneskerettsbrudd, men i sin undersøkelse av maktmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker, har Riksadvokaten funnet systematiske krenkelser, og ingenting tyder på at det står bedre til i de mer alvorlige sakene.

Tjue år etter at Straffelovkommissjonen foreslo å redusere straffen for de groveste cannabisforbrytelsene til 6 år, fikk fire tiltalte i oktober 2022 til sammen 48 år i fengsel

²⁹ https://www.nrk.no/nordland/sture-pedersen-gar-hardt-ut-mot-venstres-ruspolitikk-_vil-opne-rusklinikk-for-13-aringar-1.16141706

³⁰ Se MIKALSEN, *HUMAN RISING* (2010) 348

for slike lovbrudd. Dette for virksomhet som er lovlig regulert i stadig flere land, og mens Thailand, Canada, og amerikanske delstater ettergir hundretusenvis av dommer, fortsetter Norge som før. Dette til tross for at Riksadvokaten og store deler av det internasjonale samfunn har forlatt det narkotikafrie idealet til fordel for mer realistiske ambisjoner. Valget står i all enkelhet mellom et regulert marked eller et kriminelt marked, så hva er det igjen av forbudets legitimitet?

Spørsmålene som AROD har til Riksadvokaten vil kaste lys over dette. Retten til å innkalle vitner er essensiell for en rettferdig rettsak, og avklaring er i Riksadvokatens interesse. Så langt har verken Høyesterett, Storting, eller Justisdepartement gitt reell oppmerksomhet til straffens grunnlag. Fordi det var bred politisk enighet om at straff for langtkommende narkomane ikke var hensiktsmessig, tok Riksadvokaten spørsmålet til Høyesterett, som 8. april 2022 svarte med å utmåle straffefrafall. Etter dette har Justisdepartementet brukt Høyesteretts dom som et grunnlag for å fortsette med straff. Fordi domstolen mener at straff oppfyller et legitimt formål, opplever Justis å stå på trygg grunn, men Høyesterett kommer frem til at straff kan forsvares ved å vise til Justis- og beredskapsdepartementets «samlede vurdering», og det holder ikke å forsvare straff på rusfeltet med løse

begreper som «allmennprevensjon», «beskyttelsen av folkehelse», eller «grunnleggende verdier».

Stadig flere, inkludert Rusreformutvalget, hevder at forbudet ikke har redusert tilbud eller etterspørsel, men resultert i kriminalitet, stigmatisering, fremmedgjøring, vold, frihetsberøvelse, sykelighet, og dødelighet. Hvis dette stemmer, står mål og middel i et misforhold, og siden Høyesterett avviste prøvelsesretten i 2010, ved å tillegge politikerne absolutt skjønnsmargin, er 500.000 straffesaker konstitusjonelt omstridt.

Dette er et sår som ikke vil gro før avstanden mellom teori og praksis er erkjent og tatt tak i av myndighetene. Hva domstolene gjør nå gir gjenklang for ettertiden, og om Høyesterett ikke kan gi gode grunner for å sette redernes og eiendomsbransjens økonomiske interesser foran retten til frihet, må domstolene på nytt vurdere om straff i ruspolitikken forfølger et legitimt formål.

Vi har sett hvorfor, og neste kapittel vil si mer om hva det innebærer.

8

Effektivt rettsmiddel

Domstolene har hittil brukt rettsdogmatikk for å slippe å kvalitetssikre lovgivningen, men det ligger i dette perspektiv en blindsoner som retts sosiologien åpenbarer. Mens rettsdogmatikken lukker øynene for avstanden mellom idealer og realiteter, avslører retts sosiologien om rettsreglene virker som forutsatt, og det er dette som er stridens kjerne. *I en grunnlovstvist kan man derfor ikke bruke rettsdogmatikk for å komme frem til en pålitelig konklusjon, og kravet om effektivt rettsmiddel forutsetter en bredere analyse, en som ser på ruspolitikken forutsetninger og veier mål og middel.*

Dette er menneskerettsjusens område, og domstolene har vært plaget av for snevert syn. Lagmannsretten i ARODs sak hevdet at «Det tingretten under hovedforhandlingen konkret skulle ta stilling til, var hvorvidt Mikalsen skulle dømmes for overtredelse av straffeloven § 231 – oppbevaring av narkotika – og hva straffen for slik oppbevaring eventuelt skulle bli. Mikalsens synspunkter av generell og politisk art, er ikke egnet til å belyse det saksforholdet som skulle pådømmes». Dette er absurd.

De grenser som retten satte for hva som skal tas opp, er i realiteten skylapper som gjør det mulig for en blindsoner å bestå, og slik videreføres vilkårlig forfølgelse på rusfeltet.

Det spiller ingen rolle om tiltalte fikk én time til å omtale problemene med menneskerettighetene, når domstolene var av den klare oppfatning at kvalitetssikring skulle gå gjennom rettskildene. Som forsvarets prosedyre gjorde klart, må domstolen vurdere om rettskildene holder mål, og dette ble ikke gjort.³¹ Retten gjorde *ingen selvstendig vurdering* av hvorvidt det politiske formål og den tilsiktede virkning var overensstemmende, eller om det medfører utilsiktede virkninger av samfunnsmessig art, og kontradiksjonsprinsippet ble brutt.

³¹ Advokat Undheim la i sin prosedyre frem som bevis *Drug Policy and Human Rights in Europe*, en rapport utgitt av Pompidou gruppen, som jobber med menneskerettigheter overført på ruspolitikken. Han forklarte at det er staten som har bevisbyrden for at inngrep er forholdsmessige og siterte følgende utdrag: «Proportionality also speaks to the importance of evaluation and review. The question of outcomes is key. Even if a restriction is deemed proportionate to the legitimate aim in the development of an intervention, it still needs to remain under review if rights are to be fully respected. After some time it may transpire that the intervention in question is not achieving its aims. By definition, a measure that has not or cannot achieve its aim is disproportionate to any restrictions on human rights it may entail. It cannot be 'necessary' for the achievement of an aim». Damon Barrett, *Drug Policy and Human Rights in Europe: Managing tensions, maximizing complementarities* (2018) 17

Lagmannsretten har rett i at «det avgjørende spørsmålet» er «om bruk av straff for oppbevaring av narkotika er nødvendig og forholdsmessig i et demokratisk samfunn i henhold til EMK artikkel 8 nr. 2», men for å dømme i dette spørsmålet holder det ikke med å vurdere tidligere praksis. Rettskildelæren er tross alt klar på både jus og utenomrettslige faktorerers betydning. I tillegg til lov, lovforarbeider, rettspraksis, sedvaner, myndighetspraksis, og rettsoppfatninger er *reelle hensyn* en sentral rettskildedefaktor, og dette vil si vurderinger om resultatets godhet. Her kommer prinsipper og verdigrunnlag åpent inn, men domstolens prosess overser dette.

Dette er ikke forsvarlig når domstolene skal vurdere samrøret mellom offentlig panikk, menneskerettsbrudd, og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse. Straffelover må, som professor Inger Johanne Sand har påpekt,³² sees som «koplinger mellom den politiske og den rettslige kommunikasjonen», og det er ikke mulig å tilby et effektivt rettsmiddel uten at forholdet mellom mål og

³² Inger Johanne Sand: *Hva er rettens rolle i dag?* Forholdet mellom rett, politikk og makt, belyst ved nyere teori og eksempler fra globaliseringsdiskusjonen og Makt- og demokratiutredningen». I: Kristian Andenæs, Anne Hellum & Inger-Johanne Sand, *Rettsliggjøring, kvinner, makt og politikk*. Stensilserien nr. 101. Oslo: Institutt for kriminologi og retts sosiologi (2005) 172

middel blir gjennomgått. Det er dette Høyesterett må gjøre, og det er å håpe at domstolen tar grep.

Mens rettsdogmatikken er totalitære staters beste forsvar, er menneskerettighetsjusen deres største problem, og sunn rettsutvikling avhenger av at retten vurderer menneskerettsstrid. Lagmannsretten sin «klare oppfatning av at vilkårene for bevisavskjæring etter straffeprosessloven § 292 er innfridd», er i praksis en hjelpende hånd til statsråder som ikke vil ha avstanden mellom teori og praksis belyst, og en rettighetsanalyse må til for å avgjøre om mål og middel står i et troverdig forhold.

Borgarting lagmannsrett har tidligere, i en tilsvarende sak, anerkjent nettopp dette. I dom avsagt 08.10.2010,³³ omgjorde lagmannsretten en beslutning om å nekte anke over tingrettsdom hvor rettighetsspørsmålet ikke ble riktig behandlet. Fordi tiltalte under ankeforhandlingen fastholdt at ingen av cannabisforbrytelsene var straffbare «ut fra en forståelse og analyse av menneskerettighetsbildet», besluttet lagmannsretten å ta begjæring om omgjøring til følge, fordi spørsmålet måtte prøves fullt ut, og dette i en langt mer alvorlig sak.

³³ 10-140153AST-BORG/04

Lagmannsrettens beslutning for 12 år siden, målt opp mot ARODs sak, viser en underlig mangel på konsistens i samme spørsmål. Fordi rettsanvendelsen var bestridt, fant lagmannsretten i 2010 «at det foreligger særlige grunner som bør føre til at nektelsen omgjøres», og anken ble henvist til ankebehandling etter lovens § 325.

Det fremstår altså klart at prinsipper som vektlegges i straffeprosessen, blant annet hensynet til kontradiksjon, ikke er ivaretatt. Etter straffeprosessloven § 343 andre ledd nr. 8 følger det derfor at saken må prøves på nytt, og at ansvarspersoner må vitne.

Det norske folk har i denne sammenheng mye å se frem til. Det gjelder også forbudstilhengerne, for bak forbudet finner vi et beist av bibelske proporsjoner. I dets grep, kjenner vi ikke rett fra galt, men tyranniet har alltid samme innhold: Vi har hykleri og dobbeltmoral som fremmer forfølgelse, godtroende samfunnsstøtter som begår angiveri og overgrep, et politi som sparker inn dører og bruker vold i jakten på syndebukker, og rettsstatsprinsipper som må vike.

Slik har det vært i lang tid. I det narkotikafrie idealets navn har foreldre anmeldt sine barn til politiet, brødre har blitt fiender, og familier splittet. Dobbeltmoralen som løfter et forbud frem har herjet samfunnet som en pest, men den har ikke vært mindre ødeleggende for staten. En

ukultur har befestet seg hvor budsjetter, maktmidler, og prestisje har gått foran menneskelige hensyn. I den grad narkotika kunne svartmales, har forbudstilhengerne vært overbevist om sitt prosjekt, og det er umulig å måle den skade som dyrking av fiendebilder har forvoldt. Tilgivelse er allikevel en nøkkel for helbredelse, og vi kan alle tilføre prosessen den integritet som må til for å hjelpe samfunnet ut av en kollektiv psykose.

Det er dette narkotikaforbudet er, og vi ser at utviklingen går riktig vei. Opposisjonen på Stortinget blir stadig sterkere, rettsutvikling presser på, og det er kun et spørsmål om tid før gamle forsvarsverk brister. Projeksjon og fornektelse har styrt ruspolitikken lenge, men forbudstilhengers motforestillinger blir hulere, mens reformbevegelsen styrkes. Dette er alt sammen tegn på at et kvantesprang i utvikling står for døren. En mer helhetlig ruspolitikk er ikke langt unna, og tiden vil vise hvilke institusjoner som løfter forandring frem.

For det internasjonale samfunn, vil en avgjørelse i den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) være å foretrekke. Parlamentet i Europarådet har etterlyst handlekraft fra domstolen, og en avgjørelse vil avklare et rettighetsbilde for 40 millioner europeiske rusbrukere. For vår egen del, er det best om vi feier for egen dør. Domstolene og Riksadvokaten avgjør om den norske stat

skal gå fra å være en sinke i menneskerettssammenheng til å ta verdiene som hylles på alvor, og svært sannsynlig begynner et rettsoppgjør med Høyesterett. Dommerne trenger bare anerkjenne Grunnlovens vekt, og derfra følger rettsforhandlinger med fri forklaring, dokumenter, dokumentarfilmer, og vitner.

Det siste er avgjørende for en rettferdig rettsak. Om noen kan forsvare straff, må ansvarspersoner klare oppgaven, og i tillegg til Riksadvokat Jørn Sigurd Maurud, er Justisminister Emilie Enger Mehl, Helseminister Ingvild Kjerkol, førstestatsadvokat Runar Torgersen, og fungerende lovrådgiver Nora Bergsjø fra lovavdelingen innkalt som vitner. Mulig blir det også flere vitner, som statsminister Jonas Gahr Støre og Frps justispolitiske talsmann Per Willy Amundsen. Støre ble som helseminister i 2013 ansvarliggjort for menneskerettsbrudd i ruspolitikken, og var i utgangspunktet positiv til en ny ruspolitikk, men lot seg presse av ukultur i partiet til å videreføre straff. Det er også andre politikere som bør vitne om sin lojalitet til forbudslinjen, men Per Willy Amundsen er spesielt relevant. Som Justisminister i 2017 ble Amundsen ansvarliggjort for videreføring av menneskerettsbrudd, og han er et godt eksempel på skylappene som viderefører straff.

Det er takket være politikere som Støre og Amundsen at politiets rykte blir bare dårligere, men det er ikke nødvendigvis politiets oppgave å følge lovgiver. Ifølge Politiloven skal politiet «være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet», «og enten alene eller sammen med andre myndigheter verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet». I tider med offentlig panikk, er det ingen som truer «borgernes rettssikkerhet» mer enn politikere som Støre og Amundsen. Det er heller ingen som truer borgernes trygghet mer enn politiadvokater som Vilde Humlegård og statsadvokater som Sturla Henriksbø, slike jurister som i ARODs sivile ulydighet har gitt uttrykk for at loven er lovgivers ansvar, og ingen andres.

En slik holdning fremstår uforenelig med Politiloven og påtalemyndighetens etiske retningslinjer. Selv Stortinget erkjenner at «i saker som reises for domstolene, har domstolene rett og plikt til å prøve om lover og andre beslutninger truffet av statens myndigheter strider mot Grunnloven»,³⁴ og vi skal nå se hvordan Riksadvokatens vitnesbyrd ikke bare er avgjørende for ansvarsfordeling, men forløsende for et nasjonalt traume.

³⁴ Grunnloven § 89

9

Spørsmål til Riksadvokaten

Riksadvokaten har engasjert seg i rusreform og NOU 2019: 26 viser hvorfor. Denne rapporten viser at offentlig panikk har vært styrende, at straff for bruk ikke kan forsvares, og at menneskerettslige hensyn krever nytenkning. Er dette riktig oppsummert?

Følger det at Riksadvokaten er imot straff for rusbruk, inkludert rekreasjonsbruk?

Forsvaret er enig i at straff må bort og at avkriminalisering kun for de tyngste brukerne er problematisk. Likhetsprinsippet setter grenser som må respekteres, og vi er enige om at rekreasjonsbrukere, som Riksadvokaten sier i sitt hørings svar til rusreform, «overhodet ikke har verken behov for eller ønske om helsehjelp».³⁵ Men om dette stemmer, hva er poenget

³⁵ Riksadvokaten sier dette i høringsuttalelse til rusreform: «Mange trenger som nevnt åpenbart helsehjelp for sin ruslidelse, mens andre – leilighetsmisbrukere eller "rekreasjonsbrukere" som det gjerne kalles – overhodet ikke har verken behov for eller ønske om helsehjelp. Her faller utredningen ned på at det blir for krevende å skille mellom ulike brukere, og med avkriminalisering som resultat for alle. Vi står med andre ord i dag

med å straffe eller sykeliggjøre rusbruk, slik det politiske flertall ønsker? Er det sikkert at menneskerettighetene kan defineres innenfor rammene av et forbud?

Rusreformutvalgets mandat var å vurdere menneskerettighetenes forhold til den foreslåtte lovgivningen. Den foreslåtte lovgivningen innebar straff for mer enn brukerdoser og det er en frihetspresumsjon i Grunnloven. Betyr ikke dette at forbudet må bevise sin rettmessighet? Om staten har bevisbyrden, slik Rusreformutvalget har påpekt: Gir det mening å snakke om rettigheter uten å vurdere fordeler og ulemper ved kriminalisering opp mot et regulert marked? Kan politikerne gå fra straff til sykeliggjøring av bruk uten å vektlegge menneskerettsprinsipper?

Rusreformrapporten viste at offentlig panikk har formet politikken, at straff må forsvares, og at grunnlaget for straff etter en omfattende gjennomgang ikke holder mål. Straffens manglende grunnlag blir bekreftet av Helse- og omsorgsdepartementet i Prop 92 L (2020-2021), men allikevel vil ikke Justisminister slutte å straffe brukere. Lederen for Justisdepartementet vil ikke beklage til

i den situasjon at bruk av straff prinsipielt er vanskelig å forsvare, og i tillegg har en meget variabel og usikker virkning. Strafferetten kan vanskelig operere med en straffetrussel for noen, men ikke alle, for samme type handling. Strafferettsapparatet er derfor lite ønskelig å benytte, og for manges del lite egnet, for å motvirke uønsket rusatferd».

ofrene for maktmiddelmissbruk i mindre narkotikasaker, ei heller forklare hvorfor makten ikke angrer, og vi har til gode å se en formell avkriminalisering fra lovgiver av de minst alvorlige narkotikalovbruddene. Det var dette Riksadvokaten i sitt høringssvar forestilte seg som «det neste historiske skiftet», men 20 år etter at Straffelovkommisjonen kom med sin anbefaling og to år etter NOU 2019: 26, er den politiske prosessen fortsatt på straffesporet. Justisministeren avviser ikke bare rusreformutvalgets konklusjoner, ved å se bort fra frihetspresumsjonen,³⁶ men har sørget for at det ikke blir granskning av politiet etter at menneskerettsbrudd er avdekket i mindre narkotikasaker: Setter Justisminister Mehl et utdatert partiprogram over konstitusjonelle forpliktelser?

I rusreformrapportens kapittel 3.2 og 3.3 brukes ord som «offentlig panikk», «uproporsjonalt bilde», «misvisende forestillinger», «virkelighetsresistent misgjerning» og «feilinvestering i straff», for å oppsummere politikken

³⁶ I representantforslag 119 S – 2020–2021 trekker Justisministeren i tvil Rusreformutvalgets konklusjon at avkriminalisering neppe vil påvirke bruken av rusmidler i samfunnet. Ministeren sier at «Folkhelseinstituttet i sin høringsuttalelse har påpekt at det ikke er et solid forskningsmessig belegg for en slik påstand», men problemet er at FHI, som andre forskere har påpekt, snur bevisbyrden. Se for eksempel Willy Pedersen og Ole Røgebergs artikkel: www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/K37wvc/vil-bruken-av-narkotika-oeke-som-foelge-av-rusreformen-willy-pedersen-og-ole-roegeberg

utvikling. Vi har å gjøre med en ruspolitikk preget av «moralisk indignasjon og hevnmotiver», «stereotype fremstillinger», og hvor «vitenskapelige konstruksjoner av narkotikaproblemet har spilt en underordnet rolle». «Panikk» brukes flere ganger. Kunne offentlig panikk vært førende i 60 år om prinsipper som selvbestemmelse, likhet, forholdsmessighet, og frihetspresumsjon var nok vektlagt?

Riksadvokaten sier i et intervju med Kapital at «påtalemyndigheten har et særlig ansvar for å påse at lovgrunnlaget er holdbart når vi beslutter å strafforfølge medborgerne våre». ³⁷ Hvordan oppleves det å lede påtalemyndigheten i tider med offentlig panikk? Hvordan er det å se Justisminister insistere på straff etter rusreformrapporten? Opplevs dette som problematisk?

Av åpenbare grunner har forbudstilhengere mye investert i politikken. Så lenge et kriminelt marked består vil det finnes prestisje, budsjetter, og fullmakter i krigen mot narkotika, men forsvaret minner om side 26 i rusreformrapporten hvor utvalget av prinsipielle grunner ikke foreslår hjemler til behandling ved tvang, eller til å yte helsehjelp uten personens samtykke. FNs arbeids-

³⁷ https://www.kapital.no/portrett/2020/06/02/7524464/maurud-pa-sikt-bryter-okonomisk-kriminalitet-ned-samfunnstrukturene?zeph_r_sso_ott=cTUo3z

gruppe mot vilkårlig fengsling er også klar på at brukere ikke skal påtvinges hjelp,³⁸ så hva tenker Riksadvokaten om dagens ruspolitikk? Sikrer den menneskerettigheter?

Riksadvokatens høringssvar til rusreform påpeker «paradokser ved samfunnets holdning til ulike rusmidler». Riksadvokaten erkjenner «at for mange har en viss rus positive sider», «at tanken om et rusfritt samfunn eller nulltoleranse mot narkotika ikke lenger er et reelt ideal som kan være styrende for hvordan vi skal møte narkotikabruk», og at «det kan oppfattes som et paradoks at alkohol anerkjennes som et akseptabelt rusmiddel, mens andre – og gjerne stoffer som under riktig bruk ikke har den samme samfunnsskadelige effekt som alkoholmisbruk – ikke anerkjennes».

Riksadvokaten berører her den blindsonen som forsvaret vil ha belyst. Menneskerettighetene forbyr usaklig forskjellsbehandling på strafferettens område, og som Riksadvokaten påpeker: «Et tilbakevendende tema i debatten om alkohol versus andre rusmidler er at alkoholmisbruk har mye større samfunnsmessige skadevirkninger enn andre "mildere" narkotiske stoffer». På grunnlag av dette: Er det annet enn jakten på syndebukker som resulterer i strafferammer for

³⁸ Study of the Working Group on Arbitrary Detention, Arbitrary detention relating to drug policies (2021) A/HRC/47/40

cannabisbrukere og produsenter, men ikke for alkoholbrukere og vinbryggere? Hvilke gode grunner er det for forskjellsbehandling?

Opp gjennom årene har fagfolk som Nils Christie, Thomas Mathiesen, og Ragnar Hauge koblet jakten på syndebukker til ruspolitikken. AROD mener at det er en sammenheng mellom syndebukkmekanismen, hvilket vil si tendensen til å gi enkeltgrupperinger skylda for problemer som vi har et kollektivt ansvar for å løse, og Rusreformutvalgets påvisning av offentlig panikk. Hvilke tanker har Riksadvokaten om jakten på syndebukker i ruspolitikken? Spiller psykologiske forsvarsmekanismer som fornektelse og projeksjon en rolle i videreføring av straff?

Forsvaret knytter Rusreformutvalgets påvisning av offentlig panikk til menneskerettsbrudd og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse. Hva mener Riksadvokaten? Ser Riksadvokaten en slik forbindelse, eller hviler dagens politikk på trygg grunn?

Om Riksadvokaten ikke ser sammenhengen mellom offentlig panikk, straff på tilbakeviste premisser, og menneskerettsbrudd kan forsvaret legge frem

dokumentasjon på fagfolk som gjør det,³⁹ og sett fra samfunnets side kan vi ikke anta at forbudet er egnet til å beskytte. I stedet blir spørsmålet: Har forbudet redusert tilbud og etterspørsel? Har det fremmet samhold, sunne verdier, og god forskning eller det motsatte? Kan forbudet ha fremdyrket en kollektiv psykose, mye lik hekseprosessene?

Riksadvokaten har i 13 år hatt informasjon som tilsier det siste. Sammenhengen mellom offentlig panikk, menneskerettsbrudd, og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse er dokumentert i *Human Rising*, en rapport som ble overgitt myndighetene første gang i 2010, og maktbruk på rusfeltet blir derfor særdeles problematisk. Sett fra menneskerettighetenes side må det være troverdig forhold mellom mål og middel, og om mindre inngripende tiltak er bedre egnet tilsier frihetspresumsjonen at selvbestemmelse vektlegges. I tusenvis av år har mennesker straffet brukt slike stoffer som er forbudt, så hvorfor ikke overføre erkjennelsene fra alkoholpolitikken på andre stoffer? Hvorfor leve med terskelverdier så lave at brukere nærmest daglig må

³⁹ Phil Lord, *Moral Panic and the War on Drugs*, 20 U.N.H. L. Rev. 407 (2022). Se også Michael Vitiello, *The War on Drugs: Moral Panic and Excessive Sentences* (April 2020). Cleveland State Law Review, Vol. 69

omgåå kriminelle? Hvorfor ikke kvalitetssikre stoffer?
Er det rimelig å utsette brukere for slik byrde?

Når det gjelder straff og menneskerettigheter, har Justisdepartementet fagansvaret. Lovavdelingen har forsvart⁴⁰ straff på rusfeltet ved å vise til HR-2022-731-A, ettersom Høyesterett i denne dommen finner at «straff for befatning med narkotika forfølger generelt et legitimt formål», men forsvaret er uenig. Som uttalt tilhenger av de prinsipper som bygger en liberal rettsstat, mener Riksadvokaten at menneskerettsanalysen i HR-2022-731-A er godt utført, eller er det svakheter?

Høyesterett kommer i HR-2022-731-A frem til at straff forfølger et legitimt formål ved å vise til Justis- og beredskapsdepartementets vurdering i Ot.prp.nr.22 (2008–2009), og problemet med bukken og havresekken blir opplagt. På side 93 og 94 i proposisjonen gir Justis sin forklaring på hvorfor departementet ikke vil følge forslaget fra Straffelovkommisjonens flertall om å avkriminalisere bruk av narkotika. Gode grunner må til for å avvise et fagpanel som påpekte det manglende grunnlaget for straff og forskjellsbehandling mellom

⁴⁰ Justis- og beredskapsdepartementets forsvar for straff finnes her: https://www.rod.policies.org/_files/ugd/a479b9_46549803c67a49fa8fc1287633063e86.pdf

brukere av lovlige og ulovlige stoffer. Allikevel, dette er Justisdepartementets vurdering:

Flertallet i Straffelovkommisjonen fremholder at siden bruk av alkohol og tobakk er straffri, bør også bruk av narkotika være straffri. Departementet deler ikke dette synet. Som mindretallet i Straffelovkommisjonen mener departementet at selv om bruk av visse typer rusmidler er tillatt, er dette noe som snarere taler mot enn for å tillate flere skadelige stoffer.⁴¹

Vi ser her at Justis- og beredskapsdepartementet forkastet forslaget fra Straffelovkommisjonen fordi departementet ikke ville risikere et større skadebilde. Mener Riksadvokaten at et forbud mot andre stoffer enn alkohol og tobakk gir en folkehelsegevinst?

Hensynet til folkehelsen har vært sentralt for lovgiver. Justisdepartementet vektlegger dette i sin avvisning av Straffelovkommisjonens flertall, men vi må ikke glemme at forbudet begynte med en tilsidesettelse av konstitusjonelle prinsipper. Frykten for narkotika var stor og lovgiver antok i 1961, da Singel-konvensjonen ble undertegnet, at verden ville bli narkotikafri innen 25 år. Slik gikk det ikke, og tiden har vist at forbudet ikke

⁴¹ NOU 2002: 04 punkt 4.2.2.5

er egnet til å redusere tilbud og etterspørsel etter illegale stoffer. I stedet har organisert kriminalitet vokst frem, og jo mer maktmidler staten har brukt på narkotikabekjempelse, desto mer stigma, vold, frihetsberøvelse, fremmedgjøring, kriminalitet, sykелighet, og dødelighet har samfunnet fått tilbake. Dette har skjedd uten mye positivt å vise til, så mener Riksadvokaten at forbudet kan forsvares målt opp mot kost-nytte hensyn?⁴²

Forsvaret forstår at spørsmålet er vanskelig å besvare, ettersom ingen utredning er gjort. Allikevel viser et oversiktsbilde at ruspolitikken ikke bare koster norske skattebetalere 6.5 milliarder kroner årlig, men at jo mer staten har kjempet en krig mot narkotika, desto mer nød, lidelse og død får vi tilbake. Siden 1980-tallet har prisen målt i overdoser og frihetsberøvelse vært klar, og er disse pengene og maktmidlene godt brukt når stadig mer tyder på at inngrepene i privatliv har en høy pris og at mindre inngripende tiltak er bedre egnet? På hvilket grunnlag er

⁴² Forbudstilhengerne erkjenner at straff har omkostninger, men mener at det er nødvendig for å holde forbruket nede. De mener at norsk narkotikapolitikk er vellykket, fordi vi har relativt få brukere, men data fra EMCDDA viser at det ikke stemmer. Norge ligger på Europas gjennomsnitt for brukere, men topper dødsstatistikkene, og dette er forbudsrelatert. Selv om noen avstår fra bruk fordi det er ulovlig, er det ikke gitt at brukerprosenten vil øke mye under et regulert regime, men det er sikkert at vi kan redusere dødsfall, kriminalitet, helseskader, stigma, og fremmedgjøring. Forskjellsbehandling fra alkohol og tobakk krever derfor en bedre begrunnelse.

det nødvendig å utsette brukere og samfunn for problemene som følger med kriminalisering?

Behovet for beskyttelse av barn og unge har alltid vært forbudstilhengernes mantra. At vi tillater ett skadelig rusmiddel, betyr ikke at det er lurt å slippe løs flere, er argumentet som Justiskomiteen og Justisdepartementet i 2009 brukte for å avvise Straffelovkommisjonens forslag om avkriminalisering, men enhver jurist vet at det er en frihetspresumsjon i loven, og mener Riksadvokaten at denne er tilstrekkelig vektlagt?

Frihetspresumsjonen og uskyldighetspresumsjonen er to sider av samme sak og en grunnleggende del av rettsstaten. Fordi lovgiver på 1960-tallet antok at narkotika ville ødelegge samfunnet om ikke staten bekjempet ondet med alle midler, tok lovgiver for gitt at de prinsipper som bygger rettsstaten måtte vike, men vi ser i Prop 92 L (2020-2021) at Helsedepartementet aksepterer Rusreformutvalgets kritikk av straff. I proposisjonens punkt 6.3.2 vurderer Helsedepartementet kunnskapsgrunnlaget for straffens effekt, og begynner slik:

Mange av høringsinstansene uttaler seg om utvalgets prinsipielle vurdering av at straff ikke kan forsvares, blant annet utfra en vurdering av at straffetrusselen ikke er egnet til å forebygge og

redusere narkotikabruk i samfunnet. Flere kommenterer også utvalgets konklusjon om at det ikke foreligger kunnskapsgrunnlag som tilsier at straffetruelene for bruk og besittelse av narkotika til egen bruk, har den allmennpreventive og individualpreventive effekt som må ligge til grunn for at en handling skal kriminaliseres. Også det forhold at utvalget ikke fant empiri som tilsier at bruken av narkotika i befolkningen vil øke som følge av å oppheve straffeansvaret alene, blir kommentert av noen instanser.

Riksadvokaten er en av høringsinstansene som på dette grunnlaget mener at straff ikke er tilstrekkelig begrunnet. Spesielt for etablerte rusbrukere fremstår straff som uegnet, og Riksadvokaten uttaler om dette:

For en rekke rusmisbrukere har de allmennpreventive hensyn blitt vektet for tungt i forhold til straffens negative virkninger for den enkelte. Riksadvokaten slutter seg derfor til at straff ikke er tilstrekkelig begrunnet for mange av disse, nyttevirkningene av straff er ikke større enn skadevirkningene. Samfunnet bør derfor møte mange av de rusavhengige på en annen måte enn i dag. (...) Vi står med andre ord i dag i den situasjon at bruk av straff prinsipielt er vanskelig

å forsvare, og i tillegg har en meget variabel og usikker virkning. Strafferetten kan vanskelig operere med en straffetrussel for noen, men ikke alle, for samme type handling. Strafferettsapparatet er derfor lite ønskelig å benytte, og for manges del lite egnet, for å motvirke uønsket rusatferd.»⁴³

På grunnlag av slike innspill, legger Helsedepartementet i Prop 92 L (2020-2021) «til grunn at man kan oppnå bedre effekt ved å bruke helse- og sosialfaglig metodikk enn straffetrussel for å forebygge og begrense narkotikabruk.»⁴⁴ Flere høringsinstanser var imot, fordi de mente at straff har en nytteeffekt som overgår ulempene, men Helsedepartementets vurdering er at «kunnskapsgrunnlaget for at fortsatt straffeforfølgelse av bruk m.m. av narkotika bidrar til å redusere narkotikabruken, eller til å holde bruken fortsatt lav i befolkningen, er usikkert.» Forsvaret spør derfor: Om det etter 60 år med forbud ikke finnes evidens for at straff virker, tilsier ikke frihetspresumsjonen at retten til selvbestemmelse må vurderes?

⁴³ Prop 92 L (2020-2021) 25

⁴⁴ Prop 92 L (2020-2021) 34

I hvilken grad selvbestemmelse må vektlegges, avhenger av hvor stort problemet med cannabis og psilocybin egentlig er, og hvor godt forbudet beskytter mot problemer. Fiendebildet rundt narkotika er med andre ord en faktor som må vurderes, men også Riksadvokaten har påpekt den manglende empirien for at straff virker. Som Riksadvokaten uttaler i hørings svar til NOU 2019: 26:

Utredningen viser i stor grad til forskning, hvilket er prisverdig. Det er ikke lett å finne forskningsmessige motargumenter, rett og slett fordi relevant forskning ikke finnes. Virkningen av straff og straffetruer har vi eksempelvis lite eksakt kunnskap om. Mye bygger på alminnelige betraktninger, erfaringer og «sunn fornuft».

Det fremstår altså klart, etter 60 år med forbud, at det ikke finnes dokumentasjon for at straff virker. Alle argumenter som Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Senterpartiet, Politidirektoratet og andre aktører bruker for å videreføre straff koker ned til personlig bekymring (eller et ønske om å beholde uforholdsmessige maktmidler), og dette preger vektleggingen av frihetspresumsjonen. I den grad man frykter økt bruk, vil dette prege analyser, noe vi også ser på Riksadvokatens hørings svar. For selv om Riksadvokaten erkjenner at det

ikke finnes gode data for å holde på straff, fortsetter Riksadvokaten slik:

Vi vil også bemerke at mye av forskningen som utvalget viser til, baseres på spørreundersøkelser og gjelder lovendringer i én retning – nemlig reduksjon eller avskaffelse av straff, og da primært for cannabis (utredningen s. 157). Av den grunn reiser vi spørsmålet om hvor solid det forskningsmessige fundamentet for utvalgets modell er, særlig ettersom modellen går betydelig lenger enn de reformene det vises til. Ved å opprettholde straffetrusselen videreføres en normdannende effekt som vi mener strafflegging utvilsomt har. Man unngår dessuten den pedagogiske utfordring det er å skulle forklare – herunder få allmenheten til å forstå – forskjellen mellom avkriminalisering og legalisering.

Vi skal høre mer om den normdannende effekt som Riksadvokaten mener «strafflegging utvilsomt har», men for forsvaret fremstår det klart at avkriminalisering og legalisering er to helt forskjellige ting. Det fremstår som opplagt at avkriminalisering innebærer kriminelle banders kontroll over markedet, mens legalisering betyr statlig styring. Avkriminalisering innebærer derfor farligere stoffer og nærområder, samt at brukere utsettes

for en dynamikk som først gjør dem til selgere og så innsatte. Det innebærer flere tusentalls fengselsår, enorme utgifter til dominansindustrien, og alt borgerne har fått tilbake er mer fremmedgjøring, lidelse, sykdom og død i et samfunn i konstant krig med seg selv.

Forskjellen mellom avkriminalisering og legalisering, er altså klar nok, noe høringsinnspillene fra Marborg og Rio påpeker. Det fremstår også opplagt at et regulert marked er bedre enn et kriminelt, så ligger den «pedagogiske utfordringen» i å forklare hvorfor staten velger det siste? Er det noe annet enn dobbeltmoralen på rusfeltet som utgjør «den pedagogiske utfordring det er å skulle forklare – herunder få allmenheten til å forstå – forskjellen mellom avkriminalisering og legalisering»?

Forsvaret spør fordi det i 40 år har vært økt splid mellom fagfolk og politikere, fordi uenigheten gjenspeiler seg i to NOUer som konkluderer med at straff for bruk ikke kan forsvares, og fordi Justisdepartementet de siste 20 år har vektlagt politisk spill fremfor menneskerettslige hensyn. Vi ser dette på behandlingen av Straffelovkommisjonens arbeid. NOU 2002: 04 viste ikke bare hvordan forbudet var uforenelig med strafferettens prinsipper, men betvilte politikernes strafferettslige kompass:

Det kan (...) se ut til at lovgiver i mange sammenhenger har hatt en for optimistisk tro på hva som kan oppnås med straff. I mange tilfeller kan det se ut til å ha vært en kort vei fra en handlingstype har vært mislikt av de styrende myndigheter, til den har blitt belagt med straff. Forholdet mellom straffens nyttevirkninger og omkostninger har ikke alltid blitt tilstrekkelig vurdert i denne sammenhengen.⁴⁵

Straffelovkommisjonens kritikk styrkes av NOU 2019: 26 som påpeker det samme. Rusreformrapporten viser ikke bare den politiske prosessens fallitt, men utgjør i sin helhet et oppgjør med argumentene for straff, og Rusreformutvalget sier dette om avvisningen av Straffelovkommisjonens flertall:

Avgjørende argumenter for departementets beslutning om ikke å ta til følge forslaget om avkriminalisering synes dermed å ha vært at strafflegging markerer at narkotika er uønsket i samfunnet, og at strafflegging for innbyggerne, særlig unge, [bidrar til å få folk] til å avstå fra å eksperimentere med narkotika. Hvorvidt det fantes empirisk bevis for at bruk av straff faktisk hadde

⁴⁵ NOU 2002: 04 punkt 4.2.3.4

hatt en preventiv effekt, og om avskrekking hadde vært et virkningsfullt virkemiddel for å redusere rusmiddelbruk blant unge, ble ikke drøftet i denne forbindelse.⁴⁶

Vi har altså 20 år hvor det faglig er blitt mer samlet enighet om at straff ikke kan forsvares, men hvor politikerne insisterer på en streng straffelinje, og kommer unna med det fordi Justisdepartementet prioriterer politisk spill over fornuftsbaserte hensyn. Det var dette som skjedde da Justisdepartementet avviste Straffelovkommisjonens flertall fordi Regjeringen i Soria Moria-erklæringen hadde fastslått at den skal føre en restriktiv ruspolitikk, og etter NOU 2019: 26 så departementet igjen vekk fra straffens problem med rettsstatens prinsipper fordi Solberg-regjeringen gjennom Jeløya-plattformen gjorde klart at forbudet skulle bestå.

Dette er hva vi kan forvente i tider med offentlig panikk. Dette fenomenet innebærer ikke bare en avstand mellom teori og praksis, men at avstanden ikke blir tatt et oppgjør med på grunn av systemisk ukultur, og i over 20 år har Storting og regjering trenert realiseringen av menneskerettigheter i ruspolitikken. NOU 2019: 26

⁴⁶ NOU 2019: 26 s. 53

kapittel 3 viser hvilken forakt for forskning og data som følger med forbudslinjen, og realiteten er at Justis- og beredskapsdepartementet viderefører straff på falske premisser.

Dette setter ikke bare borgere, men politi- og påtalemyndighet i en beklemt situasjon, for verken Høyesterett eller Justisdepartementets behandling av straffespørsmålet tilfredsstillende krav til kvalitetssikring. Alt Høyesterett gjør i HR-2022-731-A er å vise til Justisdepartementets «samlede vurdering», men holder det å forsvare straff med å vise til «allmennprevensjon», «beskyttelsen av folkehelse», eller «grunnleggende verdier»?

Stadig flere, inkludert Rusreformutvalget, hevder at forbudet ikke har redusert tilbud eller etterspørsel, men ført til økt kriminalitet, stigmatisering, frihetsberøvelse, sykelighet, og dødelighet, uten mye å vise til. Hvis dette er tilfellet, har ikke forbudet et problem? Før Justisdepartementet eller Høyesterett avgjør spørsmålet om legitimt formål, må det ikke avklares om straff har sikret folkehelsen eller ytterligere redusert livskvalitet for alle involverte?

Det er sikker rett i spørsmål om tvang og frihetsberøvelse at det ikke anses som tilstrekkelig at inngrepet lar seg begrunne i ett eller flere tillatte formål. Inngrepet må i

tillegg godtgjøres å ha vært «absolutt nødvendig», og professor Jørgen Aall sier om nødvendighetsvurderingen at det må være «et presserende samfunnsmessig behov for inngrepet og dessuten at det står i forhold til formålet». ⁴⁷ I den grad kuren (forbudet) er verre enn sykdommen (narkotikabruken), kan straff være egnet til å forfølge et legitimt formål?

Høyesterett stadfester i HR-2022-731-A at inngrepet søker å nå et legitimt formål, hvilket er opplagt, men om et kriminelt eller regulert marked er best for folkehelsen er usikkert. Riksadvokaten har selv forlatt et narkotikafritt ideal til fordel for mer rasjonelle hensyn, og vi ser internasjonalt en bevegelse mot statlig kontroll av cannabismarkedet, nettopp fordi forbudet har gitt store problemer og liten gevinst.

Status i dette større bildet er at Norge må revurdere konstitusjonelle forpliktelser, men heller enn å se om det finnes gode grunner for å straffe, tar Høyesterett for gitt at lovutformingen hviler på trygg grunn. Det ligger i kortene at i den grad HR-2022-731-A brukes til å forsvare straff på rusfeltet, risikerer man å videreføre fordommene som bygde forbudet, så hva tenker Riksadvokaten om at Justisdepartementet på dette viset

⁴⁷ AALL, *RETTSSTAT OG MENNESKERETTIGHETER* (2008) 128

forsøker å etablere en plattform for straff? Kan fagansvaret for straffelovens §§ 231 og 232 sies ivaretatt?

Forsvaret har vist hvordan Justisdepartementet i 20 år har tatt lovgivers side i en økende kløft mellom fagfolk og politikere. Bør Høyesterett vektlegge «lovgiversignalene ved reaksjonsfastsettelsen» når NOU 2019: 26 finner at offentlig panikk har vært førende? I den grad offentlig panikk har formet ruspolitikken, vil ikke dette videreføre problemet?

Det er som forsvaret vil vise en sammenheng mellom offentlig panikk og menneskerettsbrudd. I den grad panikk har preget politikken, vil ikke prinsipper som selvbestemmelse, likhet, forholdsmessighet, og frihetspresumsjon være tilstrekkelig vektlagt, og samfunnet vil ha et overdimensjonert straffe- og kontrollapparat. Det er dette forsvaret mener er situasjonen i dag, og etter rusreformrapporten, som viser problemene med den politiske prosessen, burde ikke Høyesterett ha gjort en vurdering basert på menneskerettsprinsippene?

Forsvaret mener at om Høyesterett hadde gjort en menneskerettsanalyse ville avstanden mellom lov og rett og rett og galt vært avgjort. I stedet, ved å vektlegge lovgivers signal og Justisdepartementets avvisning av Straffelovkommisjonens arbeid, viderefører Høyesterett

offentlig panikk, for departementets drøfting i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) er lite betryggende lesning. I denne proposisjonen forklarer departementet at «de narkotiske stoffer står . . . i en annen historisk og kulturell stilling»,⁴⁸ men mener Riksadvokaten at kultur er tilstrekkelig grunn til å straffe?

Kultur er ikke i seg selv en god nok grunn til å holde på straff. I så fall ville det ikke vært mulig å kritisere totalitære regimer, og menneskerettighetene krever en begrunnelse som er bedre fundert. Vi må derfor lete etter andre grunner, og Justisdepartementet viser til signaleffekten:

*Departementet legger . . . betydelig vekt på at avkriminalisering vil gi et uheldig signal overfor unge personer i en valgsituasjon. En avkriminalisering kan oppfattes slik at narkotikabruk ikke lenger anses som skadelig eller farlig, jf. Ot.prp.nr.90 (2003–2004) side 89. Et slikt signal er uheldig når handlingen fortsatt anses som uønsket.*⁴⁹

Forsvaret spør derfor Riksadvokaten: Om en handling er uønsket, må den kriminaliseres? Må staten kriminalisere

⁴⁸ Ot.prp.nr.22 (2008–2009) punkt 4.2.2.5

⁴⁹ Ibid.

tobakksrøyking, overspising, pornotitting, og mangel på sannferdighet for at folk skal skjønne at bedre vaner er foretrukket? Er mangel på kriminalisering av slik atferd et tegn på at staten oppfordrer til destruktive livsmønstre, eller tyder det på at staten respekterer de grenser som ligger i samfunnskontrakten?

Departementets vektlegging av signaleffekten er ankret i Ot.prp.nr.90 (2003–2004), men etter NOU 2019:26 har videreføring av straff en tvilsom normdannende status. Rusrapporten viser at offentlig panikk har formet politikken, at forbud må forsvares, og at grunnlaget for straff ikke holder mål. Utredningen er det mest grundige arbeidet som er gjort av norske myndigheter og finner ingen forbindelse mellom straff og narkotikabruk.

Det er altså uklart om forbudet signaliserer byråkratisk overformynderi eller om borgerne bør ta ansvar for eget bruk. Justisdepartementet og Rusreformutvalget er uenige i om straff er nødvendig eller om statens innsats for folkehelsen gjør mer skade enn nytte, men en ting er sikkert: I den grad politikken baseres på feilslåtte premisser, signaliserer forbud det motsatte av hva Storting, Justisdepartement, Høyesterett, og Riksadvokat legger til grunn. Heller enn å beskytte fellesskapet, vil samtlige instanser i realiteten videreføre en destruktiv syklus, og er noen tjent med dette?

Integritet er en nøkkel om samfunnet skal bygge en bro over avstanden mellom teori og praksis. De verdier, idealer, og prinsipper som følger av vår grunnlovsarv er kompasset som viser vei ut av totalitære farvann, og det er vanskelig å se for seg at Riksadvokaten er tjent med dagens situasjon. Allikevel har Riksadvokaten i sitt hørings svar lagt til grunn at straffetruelsen viderefører en normdannende effekt. Vi spør derfor, hva slags «signal» sender en politikk som kriminaliserer uproblematisk rusbruk, gjør rusbruk mer farlig enn nødvendig, og straffer selgere av mindre farlige stoffer enn dem staten selv selger?

Tradisjonelt er å straffe folk for atferd som er mindre skadelig enn lovlig regulert atferd et tegn på religiøs fanatisme mer enn fornuftsbasert bekymring, så kan Riksadvokaten forklare hvordan ruspolitikken er forskjellig fra vilkårlig forfølgelse? Hvorfor trenger vi et forbud for å hjelpe cannabisbrukere, men ikke et alkoholforbud for å begrense skadene som alkohol påfører samfunn og lokalmiljø?

Fordi skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer er kulturelt betinget, og ikke fornuftsbasert, er dette et spørsmål som er umulig å besvare, og heller ikke Justisdepartementets eller Høyesteretts behandling gir svar. Høyesteretts vurdering av likhetsprinsippet i HR-

2022-731-A viser til Stortingets behandling av rusreformen, hvor problemstillingen ikke fikk oppmerksomhet, og domstolen belyser ikke forskjellsbehandlingen mellom brukere av lovlige og ulovlige stoffer. Heller ikke Justisdepartementets samlede vurdering i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) er tilfredsstillende. Vi vet bare, ut fra denne, at «noe» taler imot likebehandling på rusfeltet, og at «Departementet er enig med Forbundet Mot Rusgift i at samfunnets behov for beskyttelse mot en stadig større narkotikatrafikk, medfølgende sosiale problemer, vinningskriminalitet og utrygghet, med styrke taler for fortsatt å oppstille straff». ⁵⁰

Vi ser her at departementet bruker problemene som følger med et forbud til å begrunne straff på rusfeltet. Synes Riksadvokaten at dette gir mening?

Andre steder i verden er kriminelle organisasjoners kontroll over narkotikahandel, medfølgende sosiale problemer, vinningskriminalitet og utrygghet, grunnen til at stadig flere statsledere vil regulere markedet. Colombias president omtalte i september 2022 forbudet som «et folkemord» og sa til FN at «demokratiet vil dø»

⁵⁰ Ot.prp.nr.22 (2008–2009) punkt 4.2.2.5

om ikke staten tar kontroll over markedet, så Justisdepartementets bedømmelse er mildt sagt omstridt.

Justis- og beredskapsdepartementet begrunner sin vurdering med «at Sanksjonsutvalget i NOU 2003: 15 side 268-269 legger til grunn at befatning med narkotika – bruk og besittelse – er en så alvorlig overtredelse at kvalifikasjonskravet for å ta i bruk straff er oppfylt», men departementet bør ikke vektlegge denne rapporten. Siden NOU 2003: 15 har NOU 2019: 26 konkludert med det motsatte på et langt mer informert grunnlag, og ifølge Rusreformutvalget kan «innføringen av straffelignende administrative gebyrer etter omstendighetene komme til å stå i et motsetningsforhold til innbyggernes rett til privatliv mv. og retten til helse».⁵¹

Om dette er uforholdsmessig, hva med dagens strafferammer? Flere domstoler har ankret retten til cannabisbruk i selvbestemmelse, og om det er gode nok grunner til å velge andre rusmidler enn alkohol, hvorfor blande statens maktapparat inn i rusbruk? Kan Riksadvokaten si noe om dette som ikke er overførbart på alkohol?

Riksadvokaten kan med fordel påpeke forskjeller mellom stoffene og at all rusbruk ikke er problematisk.

⁵¹ NOU 2019: 26 s. 176

Cannabis, for eksempel, er et langt tryggere rusmiddel enn opiatere, men alkohol er ifølge uavhengige forskere⁵² det verste av samtlige rusmidler, så hvorfor skal brukere av andre stoffer risikere straff og problemene som følger av et illegalt marked?

Vi skal igjennom dette og andre vitnemål se mer på den dobbeltmoral som bygger forbudet. Retten vil få en gjennomgang av spørsmål som avklarer rettigheter, og vern av svakerestilte grupperinger er en grunnleggende del av statens ansvarsoppgaver. Straffelovkommisjonen la til rette for slik beskyttelse, men Justis mente i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) at flertallet anla «en for snever forståelse av skadefølgeprinsippet» ved kun å vektlegge de «direkte skadevirkningene»⁵³ overfor brukerne.

Justis- og beredskapsdepartementet har et problem med slik argumentasjon fordi det samme er tilfellet for alkoholbruk, overspising, abort, og motorsykkelfjøring: i den grad slike aktiviteter øker i omfang vil en viss skade medfølge, så på hvilket grunnlag forbeholdes slik logikk for illegale stoffer spesielt? Om kvinners råderett over egen kropp veier så tungt at ikke ektemann, barn,

⁵² David J Nutt, Leslie A King, Lawrence D Phillips, on behalf of the Independent Scientific Committee on Drugs, *Drug harms in the UK: a multicriteria decision analysis* (2010)

⁵³ Ot.prp.nr.22 (2008–2009) punkt 4.2.2.5

familiemedlemmer, eller samfunn har noe å si på en beslutning om abort, hvordan kan staten nekte selvbestemmelse i spørsmål om rusbruk? Hvordan kan Straffelovens §§ 231 og 232 forsvares når forbudet gjør bruk mer farlig enn nødvendig, og rusreformutvalget «ikke kan se at begrunnelseskravet for strafflegging av disse handlingene er oppfylt»?

Det er rettens oppgave å vurdere Riksadvokatens svar, samt Storting og Justisdepartementets behandling av et rettighetsspørsmål. Det er allikevel ikke uten grunn at disse aktører blir holdt ansvarlig for vilkårlig forfølgelse. Som vi har sett har departementet har valgt feil side i en økende splid mellom fagfolk og politikere, og ikke bare brukes «kultur» i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) flere ganger for å forsvare forskjellsbehandling på rusfeltet, men departementets vurdering legger for dagen en utdatert holdning til straff. Som departementet anfører:

Det er ikke bare tale om straffens avskrekkende funksjon. Kriminaliseringen av narkotikabruk er etter departementets oppfatning også viktig for å markere grunnleggende verdier i samfunnet. Straffen utgjør slik sett et viktig element i den

*pedagogiske påvirkning som samfunnet ellers står for, for eksempel i hjem og skole.*⁵⁴

Dette er hva vi sitter igjen med når forsvaret av straff er gjennomgått. Justis viser til forbud og straff som nødvendig for vern av samfunnets moral, men er dette verdier som Riksadvokaten ubetinget vil formidle? Troen på voldens oppdragende effekt er for lengst utgått på dato i psykologien, kriminologien, og rettsosiologien, og forsvaret går ut ifra at ansatte i påtalemyndigheten ikke bruker slike virkemidler mot egne barn. I ruspolitikken forstår stadig flere at straff skader, så er det ikke på tide å ta konsekvensene?

I sitt høringsinnspill til rusreform sier Riksadvokaten at «Dersom det dreier seg om handlinger som ligger i periferien av hva som bør være straffbart, bør begrunnelsen for å bruke straff med jevne mellomrom utfordres slik at det kan utforskes om den fortsatt står ved lag.» Nå er status, etter 60 år med forbud, at ingen kan vise til en nyttefunksjon. Alt som forbudstilhengerne påpeker er egne fryktbaserte antagelser, mens skaden som følger av politikken er åpenbar. På dette grunnlaget kommer Rusreformutvalget og Helsedepartementet i Prop 92 L (2020-2021) frem til at straff for bruk ikke kan

⁵⁴ Ot.prp.nr.22 (2008–2009) punkt 4.2.2.5

forsvares. Riksadvokatens undersøkelse i mindre narkotikasaker avslørte et omfattende overforbruk av maktmidler, men står det bedre til i de mer alvorlige sakene? Hvilken straff fortjener en cannabisdyrker? Hva har han gjort annet enn å utfordre statens rusmonopol ved å tilby mindre skadelige stoffer? Er det lovbryteren eller politikerne som har sviktet sitt samfunnsansvar?

Når det i 20 år har vært kjent at forbudet gjør vondt verre, men politikerne opprettholder et marked for organisert kriminalitet, kan man ikke betrakte cannabisdyrking som et slags borgervern?

Disse produsentene trygger sin helse og økonomi, de skaper et grunnlag for andre til å klare seg bedre, og produktet de tilbyr er ettertraktet. På tross av dette møter de livsødeleggende konsekvenser fra straffeapparatet for befatning med cannabisplanten, selv om 95 prosent av brukerne har et velfungerende forhold til sitt rusmiddel. Det skaper i det hele tatt et sunnere og tryggere alternativ til alkohol, og er det så farlig om 5 eller 20 prosent av befolkningen bruker dette stoffet?

Alt tilsier at vi kan holde bruken på et overkommelig nivå uten straff, så hvilken samfunnsgevinst er det i å bruke budsjetter og maktmidler på et kontrollnett som gjør det mulig å gripe inn i kjøp og salg, fengsle tilbydere

og medhjelpere, og ta fra dem hus, barn, og eiendom? Er dette verdier Riksadvokaten vil representere?

Vi vet at noen utvikler misbruk, men er dette en erfaring som staten har ansvar for å forebygge? Er ikke personlig vekst, som inkluderer bygging av integritet, avhengig av frihet fra overformynderi? Kan vi egentlig vokse som mennesker uten rom til å erfare, og er ikke det ikke statens oppgave å sørge for tryggest mulig rammer?

Ikke bare er personlig vekst avhengig av frihet fra overformynderi, men retten til å utvikle sin bevissthet er sentral i menneskerettstradisjonen. Tale- og tankefriheten er knyttet til denne, og brukere har i 60 år fortalt at stoffer som cannabis og psilocybin har stor verdi for deres personlighetsutvikling. Ja, det er mulighet for cannabisavhengighet, men det er ikke gitt at daglig bruk er problematisk. Brukerne selv kjenner sin helse, og i den grad bruken medfører plager er det opp til brukerne å ta grep. Slik er det også for alkohol. Det er alltid en mulighet for at noen vil drikke seg i hjel, men vi vet at kriminalisering på enkelte områder kan føre til dramatiske endringer i den samlede kriminalitet, og at dette var resultatet av alkoholforbudet etter 1. verdenskrig. Ønsket bak lovgivningen var å få vekk alkoholskader, sosiale tragedier, og kriminalitet i alkoholens kjølvann, men forbudet skapte så mye ny (og

for stor del utilsiktet) kriminalitet) at man etter få år innså at de ønskede effektene av lovgivningen var beskjedne sammenlignet med de uønskede. Dette er i dag ukontroversielt, og det er stor faglig enighet om at det samme gjelder for narkotikaforbudet. Hvilke andre grunner enn jakten på syndebukker er det da som opprettholder behovet for å straffe? Hvorfor ikke tilby brukere og samfunn langt tryggere rammer?

Forsvaret har gjort oppmerksom på det manglende grunnlaget for straff og at frihetspresumsjonen ikke er vektlagt. Vi vet at forbudstilhengerne vil si at uten straff ville alt vært verre, men i de områdene på kloden hvor cannabis har vært legalisert en stund, som i Uruguay og Colorado, er det få som vil tilbake til umyndiggjøring og tvang. Det er nok eksempler på at ansvarlig regulering er mulig, og det lover ikke godt, verken for politiet, brukerne, eller borgerne generelt, at et regulert marked utelukkes fra granskning. For cannabisbrukerne og produsentene er dette åpenbart. De har selvsagt rett til å ikke bli usaklig forskjellsbehandlet fra alkoholbrukere og produsenter, men har ikke politiet rett til å fremstå som den beste mulige versjonen av seg selv, fri fra lover som gjør vondt verre? Har ikke ansatte i påtalemyndigheten rett til å slippe rollen som bøddel for fellesskapets tendens til å lete etter syndebukker? Har

ikke barn rett til å vokse opp i en verden hvor dobbeltmoral og unødvendige lover ikke gjør at de mister mor, far, søster, eller bror? Har ikke foreldre en rett til at barna får vokse opp uten propaganda eller den illegale økonomiens destruktive dragsug?

Riksadvokaten har et særskilt ansvar for å påse at maktmiddelbruken er forsvarlig, og ifølge Politiloven skal politiet «ikke ta i bruk sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller uten at slike forgjeves har vært forsøkt». Om et regulert marked ikke har vært vurdert, hvordan kan borgerne være trygge på at politiet bruker minst mulig inngripende midler mot befolkningen? Hvordan har mindre inngripende midler «forgjeves vært forsøkt»?

Ser vi tilbake i tid var problemene med cannabis, psilocybin, og andre stoffer langt mindre før forbudet. Alt tyder med andre ord på at et regulert regime er mer hensiktsmessig enn et kriminelt marked, så hvordan kan de maktmidler som i dag anvendes sies å være «nødvendige» og stå «i forhold til situasjonens alvor, tjenestehandlingens formål og omstendighetene for øvrig»? Hvordan vil Riksadvokaten si at ansvaret for lov og rett er ivaretatt, så lenge politisk og administrativ ledelse ikke vil vurdere mindre inngripende midler?

Studier har i lang tid vist en sammenheng mellom politiets innsats på rusfeltet og skade på nærmiljøet.⁵⁵ Det er en kjent sak at brorparten av utpressing, kidnapping, og drap relateres til konflikter i narkotikamarkedet, og politiets innsats øker sjansene for at det smeller. Vi ser dette også på utviklingen i Norge, hvor den strengere lov- og ordenstilnærmelse på 1980-tallet resulterte i mer stigma, sykdommer, kriminalitet, og dødelighet. Narkotikamarkedet ble mer organisert og hensynsløst som svar på politiets innsats, samtidig som rekruttering til kriminelle miljøer fortsatte. Mye tyder altså på at økningen i kriminalitet er knyttet til ruspolitikken, og om vi skal beskytte barn og unge mot narkotikamarkedet (slik Barnekonvensjonen fordrer) er det ikke på tide å tenke nytt?

Forsvaret forstår Riksadvokatens bekymring for å gi opp kampen mot organisert kriminalitet. Vi mener at en legalisering i så måte er langt bedre enn kriminalisering og avkriminalisering, ettersom dette er den mest effektive måten å drive kapital og personale ut av det illegale markedet. Politiet har beskrevet den stadig mer organiserte innførselen som «en lokal og nasjonal

⁵⁵ Dan Werb, Greg Rowell, Gordon Guyatt, Thomas Kerr, Julio Montaner, Evan Wood, *Effect of drug law enforcement on drug market violence: A systematic review*, International Journal of Drug Policy, Volume 22, Issue 2, March 2011, 87-94

bekymring», og hevder «at ved å ta unna dette unngår vi eksponering og rekruttering».⁵⁶ Det er allikevel lenge siden politiets operasjoner utgjorde en forskjell i markedet. Til tross for flere store beslag i den senere tid, forblir markedet mettet, og det er heller ikke gitt at verden blir bedre uten cannabis. Sist det var tørke, i Corona-pandemien, var den synlige effekten mer vold og ran,⁵⁷ og politiet beskrev pågang mot hardere stoffer.⁵⁸ Etaten hindrer derfor ikke eksponering og rekruttering ved beslag, men øker sjansene for konflikt i nærmiljøet, så hvordan har politiets innsats gjort situasjonen bedre?

Høyesterett bruker «spredningsfare» som utgangspunkt for et system med terskelverdier, og dette begrepet ligger til grunn for strafferammene i narkotikasaker. Allikevel, bare så lenge tilbud og etterspørsel vris til en offer- og overgriperkontekst fremstår trusselen om spredningsfare som reell. Det snakkes jo ikke om hvor mye vin vi kan ha i kjelleren før det skaper samfunnsproblemer, ei heller om hvor mange øl man kan kjøpe i butikken, og sammenlignet med alkohol er problemene med

⁵⁶ <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/oWrbXB/narkobeslag-paa-merenn-50-kilo-to-tenaaringer-i-varetekt>

⁵⁷ <https://www.akersposten.no/jeg-skulle-kjope-meg-hasj-men-sa-var-det-ingenting-a-fa-kjopt/s/5-142-51547>

⁵⁸ <https://www.nrk.no/mr/flere-prover-farligere-narkotika-pa-grunn-av-koronapandemien-1.15103723>

cannabisbruk mindre. Av utfordringene som følger er urene stoffer, psykoser, omgang med kriminelle, kriminelle intriger, og problemer med politi og barnevern mest relevant. Vi kan legge til den byrde som en evig krigstilstand påfører samfunnet, men alt dette er knyttet til forbudet. Gir det da mening å snakke om «spredningsfare» i tradisjonell kontekst? Ligger ikke den reelle fare i forbudsideologien? Er det ikke denne som gjør blind for et større bilde, som avhenger av dobbeltmoral og fiendebilder for å bestå, som splitter samfunnet og er kilden til så mye lidelse?

Vi vet at Rusreformutvalget, etter en grundig gjennomgang, ikke kan se at begrunnelseskravet for strafflegging av bruk og besittelse er oppfylt. Som Riksadvokaten påpeker er forskjellsbehandlingen av lovlige og ulovlige stoffer i stedet et paradoks, for spredning av cannabis har også positive sider. Virkningen kan gjøre folk mer kreative, sosialt engasjert, og interessert i personlig vekst. Den endrede bevissthetstilstanden kan øke kvaliteten på sosialt samvær, gi innsikt, bedre livskvalitet, og lette plager. Dette gjelder ikke bare majoriteten av brukerne, men også de med daglig behov, så er det ikke på tide å revurdere begrepet spredningsfare, slik at jusen kan formes i tråd med mindre villedende termer?

Jusprofessor Hans Fredrik Marthinussen har uttalt at «spredningsfare er et eksempel på at rettsstaten ikke gjelder i narkotikasaker», og dette er riktig observert. Fordi offentlig panikk har fått råde, ligger begrepet til grunn for stadige justismord, men det er ikke politiets oppgave å videreføre jakten på syndebukker. Ifølge Politiloven skal politiet «være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet», «og enten alene eller sammen med andre myndigheter verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet». Er det noe som truer «borgernes rettssikkerhet» mer enn offentlig panikk? Er det ikke dette fenomenet, historisk, som i størst grad har undergravd lov og rett?

Hva innebærer offentlig panikk for Riksadvokaten? Er Riksadvokaten enig i at det innebærer en avstand mellom teori og praksis, og at avstanden ikke blir tatt et oppgjør med på grunn av etablert ukultur? Hva bør politiet i så fall gjøre når offentlig panikk er påvist?

Hva med ansatte i påtalemyndigheten? I de etiske retningslinjene skal «enhver medarbeider i påtalemyndigheten opptre på en måte som fremmer en rettssikker og tillitsvekkende strafferettspleie i samsvar med lov og rettsorden. Referansen til lov og rettsorden er ment å skulle dekke alle regler og retningslinjer som

er gitt i eller i medhold av lov og Grunnlov. Også folkerettslige regler som norske myndigheter er forpliktet etter, er omfattet». Skal da ansatte i påtalemyndigheten håndheve straffelovens §§ 231 og 232 uten å bekymre seg for om straff er riktig eller fornuftig på et mer overordnet nivå, eller tilsier ansvaret for lov og orden at ansatte gjør en innsats for kvalitetssikring av strafferettspleien?

Politisk og administrativ ledelse har øverste ansvar for lovgivning, men om Storting, Justisdepartement og Politidirektorat svikter, pålegger Politiloven den enkelte tjenesteperson «å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig». Tatt i betraktning at Justisdepartementet og Riksadvokat siden 2009 har vært informert om vilkårlig forfølgelse på rusfeltet, men ingen har tatt ansvar for bruken av straff, vil Riksadvokaten si at ansatte i politi- og påtalemyndighet har en plikt til å stå opp mot systemisk ukultur?

Justisministeren har på sosiale medier vært opptatt av hvordan politiet «andre steder i verden» brukes av «totalitære stater til å håndheve grusomme lover som innskrenker grunnleggende rettigheter». Hva bør politiet gjøre i slike stater som Iran, når prestestyret forventer at politiet skal være et ledd i et overgrepsregime?

AROD har i en kronikk vist paralleller mellom prestestyret i Iran og norske myndigheter.⁵⁹ Om ikke forskjellsbehandlingen fra alkohol kan forsvares, kan det vanskelig sies å være verre å nekte kvinner selvbestemmelse over klesdrakt enn det er å nekte selvbestemmelse på rusfeltet, men i 60 år har norsk politi gjort livet surt for brukere. Stadig flere politifolk kjenner et ubehag forbundet med dette, så hva bør de gjøre? Bør de jobbe for bedre ledelse internt, selge cannabis for å hevde et rettighetsbilde (slik den danske politimann Lars Kragh Andersen gjorde i 2011), eller nekte å håndheve narkotikaloven? Er ikke alt dette legitim motstand mot et system som ikke vil gå i seg selv?

Hva er Riksadvokatens tanker om ekstremisme? Er dette noe som bare finnes i Iran og andre fjerntliggende nasjoner, eller som også finnes i norsk ruspolitikk?

Ifølge FN er ekstremisme «ytterliggående forestillinger eller handlinger der vold anses som et akseptabelt middel for å tvinge igjennom dramatiske samfunnsendringer og

⁵⁹ https://www.morgenbladet.no/ideer/debatt/2022/10/07/justisministerens-manglende-selvinnsikt/?fbclid=IwAR312-97hUQ_h-x6z1asg9Fm7u4Mh12JEd9HWmcShn2vscPQ8gC6slmZEKI

oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål». ⁶⁰ Er ikke dette en beskrivelse av forbudstilhengerne?

Om vi ser tilbake finner vi at raselover, forbudet mot homofili, og andre heksejakter har som fellestrekk at tilhengerne ønsket å fri samfunnet fra påståtte onder. Fordi målet var antatt å hellige middelet, rettfærdiggjorde overgriperne de mest horrible handlinger, men kan ikke det samme sies om forbudstilhengerne? Hva er det som skiller Justisministeren fra andre ekstremister?

«Ekstremisme» er et negativt ladet begrep og det er forståelig om Riksadvokaten reagerer. Til tross for dette er definisjonen overført til norske forhold klar: Ifølge Store norske leksikon, er «et samfunn som Norge preget av svært bred oppslutning om demokrati, menneskerettigheter og maktfordeling slik dette er nedfelt i Grunnloven», og det vil være «politisk ekstremt» å frata «minoriteter eller opposisjonelle grunnleggende rettigheter, slik disse er definert i Grunnloven og internasjonale avtaler om menneskerettigheter». ⁶¹ Er det ikke nettopp dette som forbudstilhengerne har gjort?

⁶⁰ <https://www.fn.no/tema/konflikt-og-fred/ekstremisme-og-terrorisme#:~:text=Ekstremisme%20er%20ytterligg%C3%A5ende%20forestillinger%20eller%20handlinger%20der%20vold,skyldes%20en%20ekstrem%20virkelighetsforst%C3%A5else%20eller%20en%20ekstrem%20moralforst%C3%A5else.>

⁶¹ <https://snl.no/ekstremisme>

For å redde verden fra narkotika har de umyndiggjort brukere og demonisert selgere, de har gjort rusbruk så farlig som mulig, tilrettelagt for organisert kriminalitet, oppfordret til angiveri, brukt vold, splittet familier, kastet folk i fengsel, og svartmalt meningsmotstandere. De gode grunnene for å gjøre dette har vært vanskelige å se, men ingenting har fått forbudstilhengerne til å revurdere. Heller enn å svare på kritikk, har undertrykkelsen fortsatt, selv om rusbrukere har krevd menneskerettsbeskyttelse. I 13 år har rettsstatens garantier uteblitt fordi forbudstilhengerne ikke vil gå i seg selv, så er ikke forbindelsen til tidligere tiders vilkårlige forfølgelse åpenbar?

Vi har sett hvordan spredningsfare ukritisk brukes til å rettferdiggjøre et forbud og hvordan Høyesterett, på grunnlag av dette, har etablert et regime med terskelverdier. Allikevel er tusenvis av menneskerettsbrudd avdekket som følge av Riksadvokatens rapport om maktbruk i mindre narkotikasaker og terskelverdiene er ikke egnet til å forebygge vilkårlighet. I stedet er terskelverdier en måte å bevare en blindsoner, slik at forbudet kan fortsette.

Så la oss snakke om terskelverdiene. Lovgiver, Høyesterett, og Riksadvokat bruker dette for å skille mellom kjøp og salg, hvilket fungerer dårlig. Ett gram

cannabis kan jo deles med andre like mye som 20 gram kan røykes alene, og problemet med vilkårlig forfølgelse fortsetter. Vi skal se mer til det, men om man ikke vrir tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst, hvorfor etablere et moralsk skille mellom kjøp og salg, slik Rusreformutvalget gjorde? Hvordan avgjør ett eller 20 gram om brukere skal sykeliggjøres eller demoniseres? Og når spredningsfaren ikke er større enn for alkohol, hvordan forsvare straff opp til 21 år?

«Signaleffekt» forsvarer et forbud og «spredningsfare» terskelverdier, men det skal ikke mye til for å skjønne at terskelverdier er ubrukelige som retningsanvisere for straff. Hva er da poenget med terskelverdier? Er de et resultat av forbudstilhengeres manglende vilje til selvinnsett? Har verdiene noen annen nytte enn å gi forbudstilhengere det grunnlag som de trenger for å leve uten skam i en brytningstid?

Ifølge Rusreformutvalget, kan selv «innføringen av straffelignende administrative gebyrer etter omstendighetene komme til å stå i et motsetningsforhold til innbyggernes rett til privatliv mv. og retten til helse».⁶² Om dette er uforholdsmessig, hva med dagens strafferammer? Hvorfor er en selger til større last enn en

⁶² NOU 2019: 26 s.176

bruker? Kan Riksadvokaten si noe om dette som ikke avslører dobbeltmoral i forhold til alkohol?

Forbudstilhengere har i ruspolitikken vridd loven om tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst. Slik sykkeliggjøres brukere og slik demoniseres selgere. Men er det ikke samme lov om tilbud og etterspørsel og samme varierende brukermønstre om stoffene er lovlige eller ikke?

Om ikke Riksadvokaten kan avkrefte at det er den samme loven om tilbud og etterspørsel og samme varierende brukermønstre, er det god jus å vri tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst? Avslører ikke dette en blindsoner som må belyses?

Rusutvalgets rapport viser at ideen om narkohaien er politisk fiksjon og at straff må forsvares: Hvis strafferammer for bruk ikke holder mål, bør ikke da også strengere straff kvalitetssikres? Opplever Riksadvokaten at det er tilfellet i dag?

I et kriminelt marked er det ingen kvalitetssikring, ingen beskyttelse mot svindel og ran. Om politikerne vil «sikre en bedre livssituasjon og verdighet og redusere stigma for personer med rusproblemer», og ønsker føre en «kunnskapsbasert» ruspolitikk som «gjør det trygt å be om hjelp», er det forsvarlig å utelukke regulering?

Kunne ikke et kontrollert marked gjort hverdagen tryggere for samfunnet og enklere for politiet? Kunne det ikke redusert kriminalitet, sykdom, vold, lidelse, stigma og død?

Det fremstår som en mer helhetlig ruspolitikk ville tjent det norske folk. Politikerne vil for eksempel beskytte ungdommen, men forbudet dyrker kriminalitet. Mange unge foretrekker illegale stoffer heller enn alkohol, og kriminalisering sørger for at de må omgås kriminelle. Jo bedre kontakter desto bedre kvalitet og tilbud, men til en pris av kaos og usikre fremtidsutsikter. De fleste som sitter på lengre dommer er derfor brukere, ikke bakmenn, og myten om narkotikahaien er politisk fiksjon. Allikevel gjør forbudet brukere til selgere, og senere til innsatte, samtidig som et marked verdt hundrevis av milliarder overlates til kriminelle. Kan ikke ungdommen beskyttes bedre gjennom et alternativ til kriminalitet? Kan ikke et regulert marked fjerne spenningen ved de forbudte stoffene?

Forsvaret spør fordi det er i disse baner Canada, Tyskland, Malta, Uruguay, og andre nasjoner tenker når barnekonvensjonen brukes for å forsvare regulering av cannabismarkedet. Et mer helhetlig perspektiv blir bare mer nødvendig, og kan spare lovgiver for den utfordring som det er å skille brukere fra selgere og problembruk

fra rekreasjonsbruk. Det finnes ingen gode svar på hvordan dette skal løses, men om målet er å få ned overdoser og hjelpe dem som trenger det, er ikke et regulert regime det som i størst grad fjerner skam og stigma? Er det ikke det som i størst grad trygger brukere?

De som ikke aksepterer forbudstilhengernes ideal om et narkotikafritt samfunn opplever at forbudet er hyklersk. Brukere vil heller ha med selgere å gjøre enn politiet, og det er liten tvil om at forbudet svekker maktens autoritet. I stedet for å innby til respekt for lov og orden er resultatet av forbud at flere ser illegale stoffer som et frihetssymbol: Kunne det ikke være en ide å se mer helhetlig på ruspolitikken? Kunne ikke dette reversert trenden?

Riksadvokaten har ikke mer enn magesfølelse å gå på ettersom ingen utredning har vurdert et regulert marked. Likefult er det få eksperter som tror at bruk vil øke betydelig, og mer sannsynlig at kriminaliteten vil synke til nivået på 1950-tallet, før krigen mot narkotika fikk fart på statistikken. Det var i det minste dette nederlandske myndigheter konkluderte med etter å ha sett på saken.⁶³ Det ligger derfor i kortene at Riksadvokaten, som alle andre involvert i ruspolitikk,

⁶³MIKALSEN, *HUMAN RISING* (2019) 136

bør være investert i å avklare om det finnes en rett til cannabisbruk, slik flere domstoler hevder, og om denne retten inkluderer et regulert marked. Offentlig panikk er som sagt påvist, og sett fra brukernes side er det ikke naturlig at stigma, utstøting, og overdoser henger sammen og at forbudet bidrar til problematisk rusbruk? Kunne ikke likebehandling med alkohol inspirert mer fornuftig bruk? Kunne det ikke bidratt til tryggere rusmidler og økt incentiv til å oppsøke hjelpeapparat? Kunne det ikke snu en utvikling som gjør brukere til kriminelle?

Vi spør videre, fra moralens side, kan borgere uten videre anta at et forbud er godt og at de som undergraver det er onde? Er målet om et narkotikafritt samfunn et verdig ideal? Hva er det ved cannabis og psilocybin som gjør at vi trenger ordensmaktens beskyttelse?

Opiater er spesielle på grunn av den fysiske avhengigheten. Mange tenker at regulering av cannabis er aktuelt fordi stoffet er mer utbredt og mindre avhengighetsdannende, men ingen lider mer enn opiatavhengige under forbudet. Ingen soner lenger dommer for mindre mengder stoff, ingen har mer helseplager, og ingen utsettes for en mer destruktiv dynamikk. Fortjener ikke denne minoritetsgrupperingen en rettighetsanalyse når 300 liv i året avhenger av det?

Det gjenstår å se om en uavhengig, upartisk og kompetent rett vil dømme at forbudet er nødvendig i et moderne samfunn. Rusreformutvalget er klar på at straff ikke har hindret utbredelse av narkotika og samlet sett er det meget gode grunner til å vurdere et regulert marked. Den viktigste er, som Rusreformutvalget konkluderte:

Etter utvalgets vurdering gir den beste tilgjengelige kunnskapen et nokså klart grunnlag for å konstatere at kriminalisering av bruk av narkotika har utilsiktede negative virkninger. Samtidig synes det ikke å være godt empirisk belegg for en eventuell preventiv effekt av straffleggingen, i hvert fall ikke en effekt det ikke er grunn til å tro kan oppnås gjennom bruk av alternative virkemidler. Etter dette kan utvalget ikke se at begrunnelseskravet for strafflegging av disse handlingene er oppfylt.⁶⁴

Om begrunnelseskravet for straff for bruk og besittelse ikke anses oppfylt, er ikke dette god grunn til å vurdere et regulert marked? Er ikke dette all grunn som trengs?

Det er også andre grunner til å legge forbud bak oss, slik vi gjorde for snart hundre år siden med alkohol. Vi vet at forbud har store samfunnsmessige omkostninger, at det

⁶⁴ NOU 2019: 26 s. 30

påtvinger brukere kontakt med kriminelle, og at det illegale markedet utgjør en trussel mot samfunnet. Narkohandelen har i et halvt århundre, sakte men sikkert, korrumpert lov og orden og andre institusjoner som skal sikre et åpent samfunn, samtidig som en større prosent av befolkningen ofres. Dette er omkostninger som får liten oppmerksomhet, men hva innebærer verdighet: er det et rusfritt liv, eller et hvor selvbestemmelse vektlegges? Og om vi ikke forvrir loven om tilbud og etterspørsel, hvorfor er narkotikaselgerne så ille?

Forbudstilhengere kan vanskelig svare ettersom tyranni og autonomi er motsetninger i et meningsbærende univers. Vi vet at brukere heller vil ha med selgere å gjøre enn politiet og mens selgere har tilbudt en vare det er gode nok grunner til å bruke, har politiet tilbudt umyndiggjøring, tvang, og frihetsberøvelse. Hvis menneskerettighetene beskytter bruk, som stadig flere internasjonale domstoler hevder, har ikke politiet et større konstitusjonsetisk problem enn selgere? Har ikke de som ledet an i utryddelsen av «problemet» mer å svare for?

Spørsmålet berører forbudets kjerne, den moral som opprettholder minoritetsfølgelse. Som Riksadvokaten erkjente i sin høringsuttalelse er forskjellsbehandlingen av rusbrukere et paradoks, hvilket sliter på lovens

autoritet: Kan ideen om god og dårlig moral være snudd på hodet? Kan dette være årsaken til offentlig panikk og videreføring av straff, og kan prinsipiell tenkning helbrede samfunnet?

Poenget med ruspolitikken, bare ikke uttalt, er å gjøre rusbruk så farlig som mulig. Forbudstilhengerne ser all bruk som misbruk, det er ingen kvalitetssikring, og jo verre brukerne har det, desto mindre lukrativt er det for ungdommen å bli «narkomane». Forbudstilhengerne satser derfor på straff for å holde rusbruk nede, men kan folk ha tillit til den politiske prosessen? Om det ikke er et rasjonelt skille mellom lovlige og ulovlige stoffer, kan borgere lære annet av lovgiver enn å gjennomskue hykleri?

Støre-regjeringens rådgivere i ruspolitikken er tidligere Riksadvokat Tor-Aksel Busch, pensjonert lagdommer og statsadvokat Iver Huitfeldt, samt andre jurister som måler forholdsmessighet ut ifra et narkotikafritt ideal. Denne tradisjon fremstår som definert av den moralske panikken som Rusreformutvalget dokumenterte, og kontrasten til Riksadvokaten er stor. Som Huitfeldt svarte Rett24 på spørsmål om kroppsransakelse er et proporsjonalt inngrep dersom politiet oppfatter en person som ruset:

En rustilstand gir i seg selv skjellig grunn til mistanke om besittelse og besittelse forutsetter erverv og igjen nesten alltid import. Forholdsmessighet må relateres til en målestokk. Finner politiet en salamipølseskive med narkotiske stoffer, er ikke saken dermed oppklart og avgjort. En pølseskive må jo komme fra en hel pølse, derfor blir hele pølsa målestokken. Slik er det med alle funn av narkotika, forholdsmessigheten må vurderes mot et stort, ukjent kvantum.⁶⁵

Det er ikke rart at Aps jurister og Riksadvokaten krasjer. Førstnevnte måler forholdsmessighet fra et narkotikafritt ideal, men om det ikke er et rasjonelt skille mellom lovlige og ulovlige stoffer og gode grunner til å straffe uteblir, kan inngrepet være forholdsmessig?

Hva synes Riksadvokaten om den juridiske tradisjon som avleder forholdsmessighet fra et narkotikafritt ideal? Er denne tradisjon egnet til å verne om rettsstaten eller kan historiens dom bli vond? Bør regjeringen finne nye rådgivere?

Hva med Riksadvokatens kontor? Er Riksadvokaten og medarbeidere på plass prinsipielt? Er rettsstatens krav

⁶⁵ <https://rett24.no/articles/-vi-far-se-hvordan-det-gar-i-parker-og-friomrader-utover-sommeren>

tilstrekkelig vektlagt hos den høyere påtalemyndighet? I Kapital kunne vi lese at Riksadvokaten «tenker stadig på hvordan vi forsvarer bruk av straff, og hvordan vi kan forsvare straffnivåene vi setter på ulike typer kriminalitet». ⁶⁶ Forsvaret går ut ifra at dette er grunnen til at Riksadvokaten har støttet rusreform, men er avkriminalisering godt nok? Hvis vi erkjenner at det ikke bare er patologiske grunner til at folk velger rus og at menneskeliggjøringen av brukerne gjør det problematisk å straffeforfølge, hva med et kriminelt marked? Finnes det gode grunner for å beholde straff, når vi har forlatt idealet om et narkotikafritt samfunn, eller må vi erkjenne en forbindelse til tidligere tiders vilkårlige forfølgelse?

Fordi ingen utredning er gjort består en blindsoner, men Riksadvokatens rapport i mindre narkotikasaker viser at politiets vurderinger systematisk har vært utilstrekkelige og at tusenvis av menneskerettsbrudd har oppstått hvert år: Hvordan er dagens regime egnet til å trygge brukerne? Hvordan kan Riksadvokatens innsats for å sikre skånsomhet i møtet med rusbrukere hindre vilkårlighet? Slik det er i dag, vil ikke politiet lett nok begrunne stripping og ransaker med å hevde mistanke

⁶⁶ https://www.kapital.no/portrett/2020/06/02/7524464/maurud-pa-sikt-bryter-okonomisk-kriminalitet-ned-samfunnstrukturene?zeph_r_sso_ott=cTUo3z

om salg, enten det er tilfelle eller ikke? Bør dette spørsmålet være opp til den enkelte politimann?

Hva med ideen om et skille mellom rekreasjonsbrukere og rusavhengige? Riksadvokaten har kommet med direktiver, men kan vi stole på at politiet vurderer terskelen for straffrihet på best mulig måte? Hvordan skal politiet skille mellom helseproblemer og kriminell adferd på ruspolitikkens område?

Hva med skillet mellom bruk og salg? Fem gram cannabis kan selges like mye som 20 gram kan være til eget bruk, så hvordan skal politiet skille mellom eget bruk og kriminell adferd på ruspolitikkens område? Er dette en jobb som Riksadvokaten ønsker for politiet?

Dette er ikke en jobb som Oslo-politiet selv vil ha. I sitt høringsinnspill til NOU 2019: 26 påpeker Oslo politidistrikt følgende:

Erfaringsmessig tilpasser selgere seg det som i dag er grensen for forelegg. Dersom man ikke har kunnet bevise videresalg har man i dag muligheten til å straffe «antatt» selger med forelegg for oppbevaring. Oslo politidistrikt antar at de samme utfordringer med bevisbildet vil knytte seg til om stoffet er til egen bruk eller ikke. Politiet har hverken kapasitet eller ressurser til å etterforske

*hva som er til egen bruk eller hva som er ment for videresalg, det vil i så fall kreve en uforholdsmessig ressursbruk sett opp imot etterforskning av andre straffesaker som politiet både skal og må prioritere.*⁶⁷

Nå er politiets frykt blitt realitet gjennom systemet med terskelverdier. Fordi Høyesterett vektlegger lovgivers signal mer enn prinsipielle hensyn, skiller terskelverdier mellom straff og straffrihet, men ingen har vist hvordan terskelverdier forebygger vilkårlighet. Så lenge dette er tilfellet er faren for menneskerettsbrudd stor og verken borgere eller politi kan være på trygg grunn. Vi vet, etter 60 år med brukerjakt, at en utbredt ukultur består og en statsadvokat fra Norsk narkotikapolitiforening (NNPF) har hevdet at Riksadvokatens føringer ikke vil endre praksis.⁶⁸ Bør det være avgjørende for befolkningens rettsfølelse om brukere møter en liberal eller konservativ politimann?

Det er i første rekke NNPF som ønsker en politikk som Rusreformutvalget og stadig flere domstoler finner uforsvarlig, mens LEAP Scandinavia representerer deres motsats. Sistnevnte har lenge arbeidet for en helhetlig og

⁶⁷ Prop 92 L (2020-2021) 33

⁶⁸ <https://rett24.no/articles/avviser-at-riksadvokatens-redegjorelse-gir-vesentlig-kursending>

fordomsfri ruspolitikk, og er det ikke logisk å se til dette miljøet om politiets navn og rykte skal reddes?

Tidligere høyesterettsdommer Ketil Lund har tatt opp ukulturen i politiet.⁶⁹ Det har også representanter for LEAP, den fraksjonen fra politiet som ønsker en mer helhetlig ruspolitikk.⁷⁰ Nå som offentlig panikk er påvist, tilsier ikke det at Justis tar et oppgjør med NNPF? Bør ikke ledelsen reformere politiet i tråd med et moderne verdigrunnlag?

Ikke bare har ansvarspersoner plikt til å ta påståtte menneskerettsbrudd på alvor. Staten skal beskytte mot krefter som truer det åpne samfunn og sørge for den polititjeneste som samfunnet har behov for. Mener Riksadvokaten at dette er tilfellet i dag?

Vi har sett at Politiloven pålegger politiet å ikke ta i bruk sterkere midler «uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige», men at mindre inngripende metoder ikke er forsøkt. Vi har også sett at ingen ansvarspersoner kan forklare hvorfor et skille mellom lovlige og ulovlige stoffer er nødvendig, eller forskjellen mellom forbudstilhengerne og prestestyret i

⁶⁹ <https://www.dagbladet.no/nyheter/nadelos-etter-rus-sak-skamlost/75351163>

⁷⁰ <https://www.politiforum.no/gjor-stores-eventyrhistorie-at-politiet-sover-bedre-om-natta/213784>

Iran. Fra et konstitusjonsetisk ståsted trækker Justis- og beredskapsdepartementet på de samme prinsipper som totalitære regimer andre steder i verden, så bør ikke politikere og embetsmenn ansvarliggjøres? Ville ikke det sørge for god signaleffekt om målet er å sikre rettsstaten?

Senterpartiet forsøkte høsten 2022 å spille politisk mynt på behovet for mer maktmidler og mer straff ved å påstå at rusbruk hadde økt faretruende etter at Høyesterett utmålte straffefrafall for rusbrukere og Riksadvokaten begrenset tilgangen til maktmidler. Det er siden avdekket at Senterpartiet brukte udokumenterte påstander,⁷¹ eller hva andre vil kalle løgn, for å få gjennomslag for en politikk som bryter med menneskerettigheter. Ifølge FN er straffefrihet det største problemet for sikring av menneskerettigheter, så hvorfor ikke holde politikere og statsråder personlig ansvarlige?

Om Riksadvokaten ikke vil vektlegge signaleffekten av å holde politikere og ansatte i Justisdepartementet ansvarlige for menneskerettsbrudd, men fortsetter å straffe på tilbakeviste premisser, er ikke det et signal om at rettsstaten har spilt fallitt og at en kultur har utviklet seg hvor maktmennesker står over loven? Hva er da igjen

⁷¹

<https://www.dagbladet.no/nyheter/ga-udokumenterte-pastander/77575721>

av lov og rett? Hvordan kan påtalemyndigheten forvente folkets respekt?

Vi har sett at offentlig panikk innebærer en avstand mellom teori og praksis. Det innebærer også at avstanden blir ignorert på grunn av en utbredt ukultur, og LEAP er den delen av politiet som har vist evne til selvrefleksjon. Mens NNPF vil beholde uforholdsmessige maktmidler, vil LEAP bygge en bro til konstitusjonell grunn, så bør ikke ledelsen mer aktivt lytte til sistnevnte? Og bør ikke NNPF medlemmer veiledes prinsipielt?

Hva tenker Riksadvokaten om ukultur i staten? Kan offentlig panikk forme ruspolitikk i 60 år uten at ukultur er et problem? Kan vi stole på at menneskerettsbrudd ikke videreføres, selv etter Riksadvokatens retningslinjer i mindre narkotikasaker?

Hva tenker Riksadvokaten om ukultur i ledelse? Kan offentlig panikk videreføres tiår etter tiår uten svikt i ledelse? Er det blitt tradisjon å finne ledere som støtter et forbud uavhengig av rettmessighet? Har 60 år med forbud fremmet en kultur hvor bevaring av prestisje, budsjetter, og maktmidler definerer debatten?

Vi berører her forbudets kjerne, den moralen som brukes for å rettferdiggjøre lovens strengeste straff for offerløse gjerninger. Bare ved å vri loven om tilbud og etterspørsel

til en offer- og overgriperkontekst går regnestykket til forbudstilhengerne opp, bare slik kan umyndiggjøring og demonisering fortsette. Allikevel, kultur er ikke god nok grunn til å straffe, og integriteten til etaten er én grunn til at Are Frykholm, Politijuristenes leder, har etterlyst lederansvar.⁷² Like viktig er rettsstatens garantier for de forfulgte grupperingene og bør ikke Riksadvokaten ta følgene av politikken problem med menneskerettigheter og jobbe for en mer helhetlig tilnærming?

Vi har sett problemet med terskelverdier og Riksadvokaten selv overfører prinsippet om dreining fra straff til hjelp på mer alvorlige narkotikasaker. Som Riksadvokaten sier i sitt høringsvar til rusreform:

I dag er vi der at selv meget alvorlige narkotikalovbrudd møtes med alternative straffereaksjoner hvis det vurderes som den beste individualprevensjonen. I en høyesterettsdom avsagt i august i fjor ble en 46 år gammel kvinne som hadde misbrukt narkotika i om lag 30 år, dømt til betinget fengsel på vilkår om narkotikaprogram med domstolskontroll for befatning med nær 10 kilo metamfetamin. Den alternative ubetingede

⁷² <https://www.dagbladet.no/nyheter/kritiserer-lappeteppelosning-en-han/75796443?articleToken=75db0c4db55af6cdf7eb36046892a8f57f8107e09e9b50bddccb2b7d60af0308>

fengselsstraffen, og den subsidiære straffen ved brudd på vilkåret, var fengsel i seks år. Høyesterett anså at en slik betinget reaksjon gjorde det langt mer sannsynlig at hun ikke ville falle tilbake til rusbruk og ny kriminalitet, og det ble avgjørende for resultatet (i tillegg hadde det gått lang tid fra handlingen ble begått). Riksadvokaten anser dommen som et utslag av det etter hvert alminnelige syn at langkommende narkomane som er motivert for endring, trenger annen oppfølging og et annet innhold i straffen enn hva soning av fengselsstraff innebærer. Dommen er således uttrykk for den tilnærming vi deler, nemlig en dreining fra straff til hjelp.

Hvordan er dette annerledes for andre overtredere av straffelovens §§ 231 og 232? Forskning tilsier ikke bare at myten om narkotikahaien er politisk fiksjon, men de aller fleste som sitter på lange dommer er brukere. Forskning viser også at jo lengere dommer, desto vanskeligere er veien tilbake til samfunnet, og er det ikke rimelig å anta at flere enn tunge misbrukere vil ha bedre av en betinget dom enn fengsel? Individualpreventivt fremstår dette som den beste løsningen, så hvorfor opprettholde dagens straffer? Er det allmennpreventive hensyn?

Om allmennpreventive hensyn brukes for å beholde lovens strengeste straff, betyr det at vi straffer noen så ikke andre skal gjøre det samme. Men som vi har sett, demoniseringen av salg avhenger av at vi vrir tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst, og ingen kan forklare hvorfor. Heller enn å straffe av gammel vane, bør ikke Riksadvokaten ta konsekvensene av dobbeltmoral på rusfeltet?

Som vi hørte innledningsvis, har Riksadvokaten i 13 år vært informert om forbudslinjens problem med menneskerettighetene og forsvaret vil gå mer i detalj om argumentet slik det ble fremført i 2009. Dette for å klargjøre statens ansvarsfraskrivelse over tid, for som Roar Mikalsen skrev i brev av 9. september 2009: «Det er [Riksadvokatens] ansvar å sørge for at politiet utfører ordre som ikke er i strid med tjenesteinstruksen, og det er også [Riksadvokatens] ansvar å sørge for at aktørene under i systemet har retningslinjer å forholde seg til som ikke er i strid med menneskerettskonvensjoner som EMK og SP». ⁷³ Er dette kontroversielt?

Mikalsen mente at det «er et usaklig skille mellom legale og illegale stoffer, ettersom dette skillet ikke kan

⁷³ Korrespondansen finnes på s. 339-353 i 2010-utgaven av *Human Rising*. Leses her: <https://www.yumpu.com/no/document/read/20295113/roar-mikalsen-human-rising-radiofr>

legitimeres sett ut fra verken et helsemessig eller fornuftsmessig ståsted», og at «en slik usaklig forskjellsbehandling er i strid med likhetsprinsippet (EMK art. 14/SP art. 26)». Burde Riksadvokaten gjort mer enn å vise til den politiske prosessen? Har ikke Riksadvokaten en positiv forpliktelse til å ta påståtte menneskerettsbrudd på alvor?

Riksadvokatens respons var at Mikalsen ikke evnet å skille mellom sannhet og gyldighet. Ifølge Riksadvokat Busch kunne ikke påstanden om menneskerettsbrudd være gjenstand for bevisførsel, men stemmer dette? Har ikke flere domstoler siden vurdert problemstillingen og konkludert slik Mikalsen mener er riktig?

Mikalsen anmeldte Tor-Aksel Busch til spesialenheten for politisaker etter denne episoden.⁷⁴ Saken ble henlagt, men Riksadvokaten var fra denne tid og fremover tilstrekkelig informert til å vite bedre. Mikalsen redegjorde ikke bare for Riksadvokatens ansvar, men fiendebildenes effekt og parallellen til tidligere tiders vilkårlige forfølgelse ble vektlagt. Som Mikalsen skrev:

Selv om for eksempel lederne av Hitler-Tyskland mente at det var nødvendig for statens stabilitet å

74

https://www.rodpolices.org/_files/ugd/a479b9_192b0b7fe24849f5a0f681caf96706a3.pdf

behandle jøder som de gjorde, så legitimerte jo ikke det behandlingen av jødene, og det samme kan man si om Sør-Afrikas behandling av de sorte under apartheidregimet, samt også om den norske stats behandling av samer og tattere her i landet for inntil under et halvt århundre siden.

For at en slik forskjellsbehandling av borgerne skal kunne legitimeres må staten kunne vise at den er nødvendig – dvs. at den ikke er usaklig – og at den er rimelig sett ut fra større/overordnede samfunnsmessige hensyn. Staten må kunne vise at graden av den sosiale kontroll er hensiktsmessig, for ellers er den repressiv, og når det i dag kan bevises at en helsepolitisk tilnærming er langt mer fornuftig og velegnet i forhold til problembildets (narkotikabrukens) natur, er det ikke opp til statens representanter å tviholde på narkotikalovene fordi det best tjener de bestående etaters interesser. Borgernes interesser må gå foran etatenes sult på budsjetter og statlige tilskudd. Slike lover som narkotikalovene må kunne sies å tjene fellesskapet, og om de beviselig har en uheldig samfunnsmessig funksjon og konsekvens, så må de også vekk om staten ønsker å fremstå som

en forsvarer av menneskelige verdier og sine borgeres integritet.

Er dette kontroversielt? Er Riksadvokaten uenig i noe av dette?

Mikalsens poeng i 2009 var det samme som gjentas av Rusreformutvalget i 2019. Som det står i rusrapporten:

Utvalget tar utgangspunkt i at straff er samfunnets sterkeste virkemiddel for å motvirke og fordømme innbyggernes uønskede handlinger. Straff anses som et middel, og ikke som et mål i seg selv. Bruk av straff krever derfor en solid begrunnelse. Det er forventningen om de samlede konsekvenser av bruk av straff som eventuelt kan rettferdiggjøre samfunnets bruk av straff. På grunnlag av dette tar utvalget som utgangspunkt at straff bare kan rettferdiggjøres hvis kriminaliseringen er egnet til å redusere negative konsekvenser av rusmiddelbruk. I tillegg må det stilles krav om at andre reaksjoner og sanksjoner vil være formålsløse eller utilstrekkelige, og at nyttevirkningene av straff er klart større enn skadevirkningene.

Utvalget kan ikke se at det foreligger empirisk belegg for at avkriminalisering av bruk eller besittelse til egen bruk nødvendigvis vil føre til

nevneverdig økning i bruken av narkotika. I lys av den samlede mengden av internasjonal forskning som nå foreligger, som ikke dokumenterer noen klar sammenheng mellom endringer i straffelovgivningen og bruken av rusmidler i samfunnet, hefter det en betydelig tvil ved antagelsen om at straffebud mot bruk av narkotika og innehav av narkotika til egen bruk samlet sett har en preventiv virkning som ikke kan oppnås med andre, mindre inngripende virkemidler. Utvalget har derfor kommet til at den beste tilgjengelige kunnskapen per i dag ikke danner grunnlag for noen sikker forventning om at avkriminalisering av brukere av narkotika vil føre til en nevneverdig økning i bruken av narkotika i befolkningen.⁷⁵

Med andre ord, alt tyder på at mindre inngripende tiltak er bedre egnet. Helsedepartementets vurdering i Prop 92 L (2020-2021) var den samme,⁷⁶ og forsvaret går ut ifra

⁷⁵ NOU 2019: 29 s 29

⁷⁶ «Straff er samfunnets sterkeste virkemiddel for å fordømme en handling og krever en solid begrunnelse. De positive effektene av straff må klart oppveie de negative, både tilsiktede og utilsiktede, for å kunne legitimeres. Samtidig må det være klart at den samme effekten ikke kan oppnås ved mer lempelige virkemidler. Det er mange og sammensatte årsaker til omfanget av narkotikabruk i samfunnet. Departementet legger til grunn at man kan oppnå bedre effekt ved å bruke helse- og sosialfaglig metodikk enn straffetruassel for å forebygge og begrense narkotikabruk.» Prop 92 L (2020-2021) 34

at dette var grunnen til at Riksadvokaten konkluderte med at politiets maktbruk i mindre narkotikasaker var uforholdsmessig. Stemmer det?

Allikevel består en blindsoner. Rusreformutvalget kom frem til at straff for bruk var uforholdsmessig, men undersøkte ikke mer alvorlige forhold. Politikerne ville ikke at menneskerettsbildet i større narkotikasaker skulle belyses, og Riksadvokaten fulgte opp med å begrense undersøkelsen om maktbruk til mindre saker. Til tross for dette er det et prinsipp at jo strengere straff desto strengere krav stilles til loven. Bør da ikke den mer omfattende lovutforming for salg og tilvirkning underlegges kontroll? Bør den ikke vurderes på samme betingelser som utvalget gransket besittelse og innehav?

Det var nettopp dette Mikalsen ba om for 13 år siden. Som han skrev til Riksadvokaten:

Jeg har som dere vet krav på å bli hørt i en uavhengig, upartisk og kompetent rett, om jeg gjør gjeldende at rettigheter er krenket (ifølge EMK artikkel 13), og skal i denne retten ha muligheten til å bevise mine påstander (at det foreligger en urimelig forskjellsbehandling av analoge tilfeller, og at narkotikalovene representerer et ruspolitisk raseskille), mens staten på sin side må kunne vise at narkotikalovene er forholdsmessige (saklige og

nødvendige/objektive og rimelige) inngrep, samt at målet ved dem (et narkotikafritt samfunn), står i et troverdig forhold til midlene.

Selv om våre ledere derfor hadde valgt å forby også tobakk og alkohol, og sånn sett hadde unngått strid med [likhetsprinsippet], ville jeg fortsatt uansett kunne bevise at narkotikalovene var kriminelle lover, ettersom man i dag kan bevise at narkotikaforbudet har langt flere uheldige konsekvenser for samfunnsstoffet enn hva narkotikabruken i seg selv har. (Jeg minner om at selv om den politiske debatten ikke akkurat gjenspeiler dette faktum, så ble dette for cannabis sin del bevist i en uavhengig rett i Haag 1-2. desember 2008 (cannabistribunalet).

Jeg mener nemlig ikke at narkotika er en menneskerett fordi at det er så fryktelig fett. Jeg mener at narkotikabruk er en menneskerett fordi det i dag kan bevises at kuren (narkotikaforbudet) er verre enn sykdommen (narkotikabruken); fordi at uansett hvor meget innsats vi legger bak det narkotikafrie samfunnsidealet så vil vi aldri lykkes; og fordi vi kan gjøre langt mer for samfunnet og hverandre ved å gå over til en helsepolitisk tilnærming. Det finnes norske leger

som mener at man kan kutte overdosestatistikkene i landet her med 90 prosent ved å gå over til en helsepolitisk tilnærming (Ole Martin Larsen, 2008 Mellom alle stoler). Man kan derfor si at det i dag er slik at det narkotikafrie samfunnsidealet tar liv, og man kan også derfor helt klart si at dagens narkotikaforbud er en forbrytelse begått av staten mot borgerne, ettersom dette forbudet ikke på noe tidspunkt har kunnet sies å tjene samfunnets eller folkets interesser, men allikevel er fastsatt og u diskutabel politikk.

Med utgangspunkt i slike alvorlige påstander, burde ikke staten respektert bevisbyrden? Burde ikke en uavhengig, upartisk, og kompetent kommisjon vurdert om forbud var nødvendig i et moderne samfunn?

Igjen, Mikalsens korrespondanse fra 2009 er overførbar på rusrapporten. Rusreformutvalget var klar på at offentlig panikk har plaget politikken, at staten har ansvar for rettigheter, og at straff var vanskelig å forsvare. De samme funnene er gjort i andre land, som NOU 2019: 26 sier mer om:

I flere land, herunder Mexico, Sør-Afrika og Tyskland, er straffeforfølgning av voksne personer for besittelse av cannabis til egen bruk blitt konstatert å være uforenelig med konstitusjonelle

bestemmelser om retten til respekt for privatliv eller beslektede bestemmelser om individets rett til autonomi som det er naturlig å se i sammenheng med retten til privatliv etter EMK artikkel 8 og retten til fri utvikling av personlighet etter FNs verdenserklæring om menneskerettigheter artikkel 22. I Georgia ble lovgivning som hjemlet sivilrettslige sanksjoner av et forbud mot cannabis, kjent forfatningsstridig og ugyldig i 2018, fordi det innebar et uforholdsmessig inngrep i innbyggernes autonomi, se omtale i kapittel 6. Inngrep i utøvelsen av retten til privatliv mv. kan bare skje «når dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter», jf. artikkel 8 nr. 2. For å være forenelig med EMK artikkel 8 må inngrep i retten til respekt for privatliv mv. fremme et legitimt formål og være nødvendig i et demokratisk samfunn. . . [Selv om] statene har en vid skjønnsmargin ved vurderingen av om inngrep i retten til privatliv og familieliv i denne forbindelse er forenelige med EMK artikkel 8, [innebærer] kravet om nødvendighet . . . like

fullt at det må påvises at inngrepet svarer til et presserende samfunnsmessig behov («pressing social need»). Det må også vises at inngrepet er forholdsmessig holdt opp mot formålet med inngrepet, tatt i betraktning relevante interesser som må avveies ved vurderingen. Det påhviler i første rekke statspartene å foreta disse vurderingene, men EMD kan overprøve om argumentene som hevdes å begrunne inngrepet, er relevante og forholdsmessige og om rettighetene i tilstrekkelig grad ble respektert i beslutningsprosessen som ledet frem mot vedtagelsen av inngrepet.⁷⁷

Til tross for dette ville ikke Riksadvokatembetet i 2009 stille seg bak prøvelsesretten. I stedet ugyldiggjorde Riksadvokat Busch et forsvar mot narkotikaloven og siden har straffeforfølgelse vedvart. Det var først med NOU 2019: 26 at Riksadvokaten så behov for et oppgjør med en systemisk ukultur, og da i mindre saker.

Riksadvokaten skal berømmes for den innsats som er lagt ned på området, men bortsett fra det lyset som Riksadvokatens rapport kaster på deler av politiets arbeid, har politikere, politi, påtalemyndighet og

⁷⁷ NOU 2019: 26 s. 181

domstoler opprettholdt en blindsoner. Som følge av det er 500.000 straffesaker reist på tvilsomt grunnlag etter at Høyesterett i 2010 aviste problemstillingen, og et åpent sår i rettshistorien må leges. Hvordan vil Riksadvokaten bidra med dette?

Det gjenstår å se om en upartisk og kompetent rett vil dømme at forbudet er nødvendig i et moderne samfunn, men hva er Riksadvokatens fornemmelse? Hva tror Riksadvokaten blir historiens dom over straff i ruspolitikken? Er en sannhets- og forsoningskommisjon påkrevd?

Etterord

Vi har gjennomgått grunnlaget for straff, og det er lite sannsynlig at ruspolitikken kan forsvares. Det gjenstår å se når den norske stat tar konsekvensene av forbindelsen til tidligere tiders vilkårlige forfølgelse, men borgere og tjenestemenn kan gjøre en innsats for å fremme menneskerettigheter.

Bare i den grad brukere finner seg i forskjellsbehandling fra alkohol, kan påtalemyndighet og domstoler fortsette på autopilot. *Bare* i den grad folk stemmer på politiske partier som viderefører straff kan lovgiver fortsette på et konstitusjonelt sidespor, og *bare* i den grad offentlig ansatte lukker øynene for menneskerettsbrudd kan Justisminister, Riksadvokat, og Politidirektør videreføre lovgivers vilje.

En kollektiv psykose kan bare bestå så lenge integritet uteblir. Folk tror kanskje at dobbeltmoralen på rusfeltet ikke er relevant for deres liv, men vi er alle berørt av narkotikalovgivningen. På en eller annen måte rammer den enhver, og spesielt foreldre. For det er barnas oppvekstvilkår og fremtid det handler om. Uten forbudet ville ikke Jonatan 15 år, tatt livet av en som solgte ham dårlig hasj, ei heller stukket ned og drept en

forbipasserende tobarnsmor.⁷⁸ Uten forbudet ville han ikke ha tatt livet sitt i fengsel seks år senere, og mor og far ville ikke sittet igjen med et savn som få kan tenke seg.

Tenke seg det kan dessverre Knut Røneid, en politimann fra Sogn og Fjordane, som fant sønnen død på badegulvet. Kristoffer 18 år, hadde eksperimentert med hasj og tok livet sitt etter at politiet igangsatte aksjoner for mistanke om cannabisbruk. Det sier seg selv at Knut gjennomskuer ruspolitikken for hva den er i dag, og at han jobber for reform. Det gjør også mange andre som har kjent virkningene av forbudet, for kriminaliseringen gjør at barn ikke våger snakke om det som er aller viktigst. Jonatan våget ikke å fortelle foreldrene om pengene han hadde mistet etter å ha blitt lurt i hasjmarkedet. Kristoffer så seg selv gjennom samfunnets øyne, og håndterte ikke skammen. Kriminaliseringen ligger til grunn for en stadig strøm av skjebner, og det tar ikke slutt før vi tar et oppgjør med dobbeltmoralen på rusfeltet.

Det er dette som er ARODs misjon. Opposisjon mot offentlig panikk er nødvendig for personlig og systemisk vekst, og flere hundre liv i året avhenger av en ny

⁷⁸ www.vg.no/spesial/2022/jonatan/

ruspolitikk. Ingen kan vite når og hvor neste tragedie rammer, men vi kan forebygge ved å jobbe for en mer helhetlig visjon. Innen få år er det sikkert at kampen vil krones med seier, og AROD er tilgjengelig for de som ønsker hjelp til et menneskerettsforsvar.

Vi er også tilgjengelige for andre som vil gi stemme til menneskerettigheter i ruspolitikken. Tusen krefter drar i samme retning – og av hensyn til rettsstaten, la oss håpe at Riksadvokaten er med.